NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXVIII. ÉVFOLYAM. 1907. JANUÁR. I. FÜZET.

AZ ERUDITIO CSŐDJE AZ ISKOLÁKBAN.

Azon országokban, melyek a haladás, a kultúra élén állnak, át kezdik ma látni, mi volt a közoktatás nagy tévedése, mi volt a hibája, általában, a XIX. század második felében! Túlságos nagy részt szabtak a tanításban a reáltudományoknak. Összeállt egy rakás specialista és mindenik a maga szakmájából, nem általános összefüggő tudást, hanem eruditiót igyekezett külön-külön becsempészni az ujra meg ujra átdolgozott tantervekbe és ezek mind rosszabbakká és rosszabbakká váltak!

Mert ha a tudományok fejlődése át is változtatta földünknek felső, anyagi képét, anyagi mivoltát, nem alakította azért át az emberi észnek alkotó részeit, nem változtatta meg az emberi szellemet, a gyermek agyvelejét. Azt kell minden irányban fejlesztenünk, azt kell általános ismeretekkel gazdagítanunk, mielőtt szakképesítést adnánk neki. Meg kell tanítanunk a gyermeket arra, hogy gondolkodni, itélni, teremteni tudjon. Különben, ha csak emlékező tehetségét terheljük meg, kiöljük belőle a szellemi spontanitást, kiöljük az emberi lélek legszebb tulajdonait. S ha ez igaz, a kultúra magas fokán álló nemzetekre nézve mennyivel igazabb, mennyivel fontosabb még, mi reánk, magyarokra nézve!

Valaki, aki előrehaladott nyugati országban nevekedett, bármily lelkesedéssel, és odaadó önzetlenséggel szereti is hazáját, van valami, amit azonnal észre kell hogy vegyen, ha hazakerül, valami ami rendkívül fájdalmasan hat az emberekkel való mindennapi érintkezésnél; és pedig az, hogy még a művelt embereknél is, többnyire tökéletesen hiányzik nálunk a *művészi érzék!* Még a kiváló embereknél is, ha akármennyi gazdag

ismeretekkel, gazdag tapasztalattal vannak megáldva, hiányzik az a *hatodik érzék,* amely a lélekben összeolvasztja azt a sok tapasztalatot, s eggyé teszi, magával az emberrel, a lélek valódi gazdagságát képezi.

Azon hatodik érzék, amely a művelt embert tényleg kiragadja túltengő énjéből, kiragadja az önzés kezdetleges, elszigetelő állapotából és közlekedésbe helyezi egész természetes módon, embertársaival, a világegyetemmel! Azon ember, aki művészi érzékkel van megáldva, nem él vakon embertársai közt, csakis külsőleg védekezve ellenök, vagy pedig visszaélve velök, ott ahol lehet; hanem egészen természetesen, objective, minden utógondolat nélkül, észreveszi, megérti mi megy véghez a más ember lelkében, érdekli őt az ember, azért mert ember! *Érzékeny minden legkisebb, legfinomabb árnyalat iránt!* Ez a valóban művelt lény megkülönböztető jele. Ez hiányzik nálunk.

Pedig épen nekünk volna legtöbb szükségünk a művészi érzékre. Mi még elmaradott nemzet vagyunk. Nem a mi hibánk. De való az, hogy nekünk még mindent meg kell magunk számára teremtenünk! A nemzeti élet hajnala dereng csupán előttünk!

Már pedig teremteni, művészi érzék nélkül teljes lehetetlen! Ez épen a *teremtő erő,* úgy egyeseknél, mint népeknél.

A művészi érzék megszerzésére több nemzedéknek a finomítása, kulturája, kiképzése, művelése szükséges!

Az iskolában kellene tehát az ifjú nemzedéket ily értelemben nevelni, finomítani. Már pedig az eruditio megjelenése az iskolában, épen a művészi érzék kiirtására szolgál. Igaz, hogy «praktikus tanítás» ürügye alatt európaszerte megengedték a specialistáknak többé-kevésbbé, hogy eruditiót vegyenek be a középiskolák, sőt ha lehet, még az elemi iskolák programmjaiba is! Legelől jár erre nézve Németország, mely ma, hódító ország lévén elsősorban, kizárólag katonákat nevel, specialistákat, a bölcsőtől fogva, azaz gépeket. Másutt is behozták, Európa művelt államaiban, többé-kevésbbé az úgynevezett «praktikus tudást», a szakismereteket, ott ahol még csak általános művelésről lehet szó. Elhintették a magot, a meg nem dolgozott

földbe. Most azonban mindenütt át kezdik látni tévedésöket. Pedig a művelt országokban ez nem is lehetett oly végzetes! Mert ezen művelt országok közül mindenik máris nagy volt egykor a művészet terén, már teremtett halhatatlan remekműveket, minden irányban, megteremtették a nagy nemzetek szellemi kincseit, melyek halhatatlanok, s az utódok lelkében megőrzik a művészi érzéket, mely ezeknél csupán elhomályosul egy időre, a mostoha szelek ellenséges fuvalma alatt, de ki nem irtható! Mert ez a nemzeti géniusz. A nemzet lelke.

Nálunk tökéletesen hiányzik e nagy mult. Maga a társadalom, az élet, épen nem nevel nálunk embert. Mert magyar társadalom még nincs is. Tehát mielőtt szakembert nevelne az iskola a gyermekből, mielőtt ügyvédet, tanárt, iparost vagy kereskedőt igyekeznék belőle alakítni, nálunk főfontosságú *megteremteni az embert*. Ehhez pedig fejleszteni kell benne a gondolkodó képességet, az itélő képességet, az intuiciót, az indukciót, a dedukciót, az eszmék csoportosítását, a képzelmet, a spontaneitást, a feltalálást, a művészi érzéket, a szivet, a lelket. De a középiskolákban ezt épen nem teszik. Csakis az emlékező tehetséget nyomják agyon. Legrosszabbúl tanítják például az irodalmat és történelmet, azon két tudományt, amely művészi lélekkel megáldott tanár befolyása alatt, leginkább képezi, képezheti a lelket. Az úgynevezett reáltudományok tanításánál pedig, minden szaktanár *eruditiót* igyekszik növendékeinek fejébe erőszakolni, belemélyed ezer és ezer szükségtelen részletbe, úgy hogy a sok fától senki sem veszi észre az erdőt, sem a tanár, sem a növendék. Minden tanár növendékeinek emlékező tehetségét terheli meg, gőzerővel, erőszakosan, úgy hogy az egyik tudás rendesen kiveri a másikat a növendék fejéből. Megemészteni, csonttá-vérré változtatni azt nem lehet soha. Ennélfogva nem is érdekes. A növendék bemagolja a feladott leckét azért, hogy ötöst ne kapjon és midőn figyelő tehetsége ki van merülve, olyan álomkórságban tengődik, mintha ópiumot ivott volna, se nem ért, se nem hall, se nem lát többé semmit, félálomba merült, vagy a természet reagál benne és csintalansá-

gokon jártatja eszét. E szomorú eredményt érjük el akkor, amidőn kizárólag eruditítót akarunk nyujtani a gyermeknek, az ifjúnak, noha reájok nézve az eruditio méreg!

Ha nem tápláljuk őt a való igazzal, mert az eruditio gyermeki vagy ifjú szellemre nézve az igaznak a karikaturája, mivel azt meg nem értheti, félszegen fogja fel s az egyáltalán őt nem érdekelheti. Így lelke nem fejlődik, nem fejlődhetik, elsatnyúl.

Aztán a tanárok nagyobb része (tisztelet a kivételeknek), nálunk csak könyvet tanít. Elmondják, többé-kevésbbé folyékonyan, többé-kevésbbé komoran, a következő leckét, amelyet feladnak azon gyalázatosan rosz tankönyvekből, melyeket manapság gyárilag hoznak létre szegény hazánkban!

Ezek sem megszerkesztve, sem megirva nincsenek. Rossz szótárok. Mert az az egyetlen különbség a tankönyv és szótár között, hogy az utóbbi legalább betűrendben van foglalva, könnyen kezelhető és irodalmi értéket tőle nem várhatni. Itt az egymás mellé gyűjtött tömör adathalmaz megengedhető. Hanem a tankönyvbe, hogy haszonnal adhassuk az ifjúság kezébe, csak akkor kerülhetnek be a részletek, ha egyszer át vannak dolgozva egy sokat tudó, az ifjú lelkületét ismerő világos szellem által, ki amellett írni is tud. Ha a részletek előbb egy élő egységet képeznek, egymás mellé vannak rendelve, értékök szerint, úgy hogy aztán jól kidomborítsák a lényeges dolgot, mint egy festményben, ahol a mellékalakok nincsenek csupán terv nélkül egymás mellé festve, minden összefüggést mellőzve, hanem épen a főalakok, az egység kidomborítására szolgálnak. Csak akkor van a kép megfestve. A könyvnek is meg kell lenni szerkesztve. Amellett irodalmi értékkel is kell hogy bírjon, mert csakis remeket szabad nekünk a gyermek, az ifjú kezébe adnunk. A világos, jó tankönyv, ily alakban, segítségére lehet a jó, művészi lélekből fakadó, minden eruditiót gondosan kerülő tanításnak. Hanem a fődolog a művészlelkű tanító lelkes tanítása, lélekfejlesztése, mely az ifjúban még szunyadó lelket életre tudja ébreszteni s minden egyes tehetséget összhangban tud

fejleszteni. Ezt csakis művészi érzékkel biró, emberszerető tanerő teheti, ki nem eruditiót hirdet, hanem éltető igazat, a napnak azon sugarát tudja a gyermek felé lövelni, mely épen a gyermeknek való s szellemét gazdagítja, őt emberré avatja. Ez a tanítás egyszerű, soha sem lesz tudálékos, sem pedans, soha sem téved bele szükségtelen részletekbe, amelyek szaktudásnak nem kielégítők, lélekképzésre pedig ártalmasak. Lehet a középiskolában magasabb szempontból fogni fel a tanítást, tágasabb látóhatárokat tárni fel, de nem több és több részlettel terhelni ami csak a szaktudósnak való. De csak abból válhatik értékes szaktudós is, akit előbb *embernek* neveltek ifjú korában.

Az eruditio a mi iskoláink átka, mert az egészséges tudást lehetetlenné teszi. Az eruditiónak köszönhetjük azt a csodát, melyet manapság észlelhetünk, hogy tudniillik sohasem gyötörték a növendékeket a tanulással annyit, mint ma és mégis sohasem maradtak ennyire műveletlenek!

Az, aki figyelemmel követi a középosztály ifjú nemzedékeinek fejlődését és nincs valami külső körülmény által elfogulva, az szomorúan tapasztalja, hogy az erkölcsi színvonál évről-évre sülyed a növendékekben, kihal az ész, kihal a kötelességérzet, kihal még a becsületérzés is. Nem tudnak többé önzetlenül lelkesedni a szépért, a jóért, az igazért. Azt nem is érzik, nem is sejtik. Csak egyedül divatból tesznek mindent. Ami pedig az idealizmust illeti, annak még a legutolsó szikrája is örökre kialudt a szivekből, melyeket már csak az anyagi élvezetek képesek még hevíteni!

Ezt nagyrészt az eruditionak lehet köszönni. Az eruditio csődjét hirdeti az iskolákban!

Kolozsvár. *De Gerando Antonina.*

KERESZTÉNYSÉG ÉS FEMINIZMUS.

A társadalmi élet fejlődésében egy törekvés iparkodik folyton érvényesülni, melyet az olasz szociálista író, Achille Loria egyik könyvének e címével jelzett: *Verso la Giustizia sociale!* A társadalmi igazságosság felé. Ez az az eszme, mely öntudatosan vagy öntudatlanul társadalmi intézményeink evolucióját irányítja.

S amit szociális kérdésnek hívunk, az sem egyéb, mint hogy a társadalom iparkodik a gazdasági viszonyok által létrehozott igazságtalan helyzeteket kiigazítani, a megbillent egyensúlyt helyreállítani.

E kiigazítandó társadalmi ferdeségek és igazságtalanságok közé tartozik kétségkívül a nőkérdés is, mely ennélfogva a szociális kérdésnek egyik jelentékeny ága. S azért e tekintetben szívesen magunkévá tesszük señorita Ximeno következő szavait, melyeket 1903. évben egy madridi feminista kongresszuson mondott. «A feminista kérdés problémája nagyobb figyelmet érdemel, mint az agrár- vagy ipari kérdés, miután ez az emberiség felét érdeklő pszichologiko-szociális probléma.» Sőt többet is mondanánk, mert nézetem szerint a feminista kérdés nemcsak a nők figyelmére érdemes, hanem az egész emberiségét kell, hogy magára vonja, mert ettől függ a társadalmi és nemzeti fejlődés jövője.

Mi tehát a feminizmus? A sokféle többé-kevésbé korrekt és bőszavú meghatározás helyett, melyekkel e fogalmat meghatározni törekedtek, mi egyszerűen azt mondjuk: a feminizmus a szociális problémának a nő helyzetére vonatkozó része.

Azért midőn a feminista probléma megoldásáról van szó, ugyanazon két irányzattal állunk szemközt, amely a szociális probléma megoldása körül ez idő szerint fáradozik. Az egyik az egész szociális kérdést s így a feminista problémát tisztán és kizárólag csakis gazdasági kérdésnek tekinti s ennélfogva más szempontokat, mint a történelmi materializmusban dogmatizált állítólag a természeti törvények szükségszerűségénél működő ökonomikus elveket nem ismer. A másik a feminista problémánál ép úgy, mint a szociális kérdésnél a gazdasági és természettudományi elveken kívül az ethikai, az erkölcsi szempontokat is figyelembe kivánja venni, sőt ép ez utóbbiak kellő méltatásától várja a nagy problémának helyes és célszerű megoldását. Mert ha L. Stein a szociális kérdésre nézve egyáltalán mondhatta azt, hogy a szocializmus vagy ethikai alapra fog helyezkedni, vagy egyáltalán nem lesz, úgy annál nagyobb joggal alkalmazhatjuk e tételt a feminista problémára vonatkoztatva.

Ennélfogva, amint a materialisztikus irányú szociálizmussal szemben áll az ideálizmus alapjára helyezkedő, de azért teljesen reális keresztény szociális eszme, úgy alkotja a tisztán naturalisztikus feminizmusnak kiigazító és kiegészítő rendszerét a legtisztább és legvalódibb ideálizmusból táplálkozó keresztény feminizmus. S e tekintetben teljes lélekkel csatlakozunk Brunetière szép szavaihoz: «Ha mi igazi keresztények volnánk, azaz olyan keresztények, kik külső cselekményeiket mindig azzal a nagy eszmével hozzák kapcsolatba, hogy Isten szolgálata magában foglalja a felebarát szolgálatát, akkor mi kitűnő demokraták (azaz nemes értelemben vett szociálisták) lennénk, s ma hozzátehetem, egyszersmind kitűnő feministák is lennénk.*

A modern feminista mozgalommal szemben ugyan fölvetették már többször azt a kérdést, hogy vajjon annak miféle jogalapja van?

A feminizmus, — így szól egy francia antifeminista —

* Az «*Action sociale de la Femme*» számára tartott konferenciájában. l. La Femme contemporaine. 1904. évf. 122. l.

érthető Kambodzsában vagy Szudánban, ahol a nő kisérője, szolgálója és igavonó állatja a férfiúnak. A feminizmus érthető a japánoknál, kik a nőt alacsonyabb fokon álló lénynek tekintik s a férfit a nő valóságos urává, istenévé teszik.

A feminizmus érthető Törökországban és Chinában, hol a polygamia mellett a női rabszolgaság dívik. De Franciaországban, a lovagiasság klasszikus földjén, micsoda *non-sens* dolog a feminizmus! * S ugyanily joggal nonsensnek tarthatná valaki a nyugati civilizáció területén.

Mi azonban nem tartjuk a feminizmust non-sens-nek Európa területén és jogosultnak tekintjük a modern kultura ama vadhajtásai miatt is, melyek a materializmus és naturializmus talajából fakadva, a nőre csakugyan az inferioritás bélyegét sütötték.

S különös dolog, hogy e tekintetben a modern női szalonok kedvelt bölcselői, Schopenhauer és Nietzsche járnak legelől. Schopenhauer egyenesen a polygamiát veszi védelmébe és a törökországi és chinai viszonyokhoz hasonló helyzetet akar a nő számára teremteni. «Dadurch (durch die Polygamie) wird das Weib, — így szólnak az ő határozott és alig lefordítható szavai, — auf ihren richtigen und natürlichen Standpunkt als *subordiniertes Wesen*, zurückgeführt, und die Dame, dieses Monstrum europäischer Zivilisation und christlich-germanischer Dummheit, mit ihren lächerlichen Ansprüchen auf Respekt und Verehrung, kommt aus der Welt».**

S a mestert a nő becsmérlésében még felülmulta az Antikrisztus szerepében tetszelgő tanítvány, Nietzsche, ki minduntalan hangoztatja a női nem inferioritását, sőt szerinte alávalóságát. Legpraegnansabban szól a *Jenseits von Gut und Böse* filozófusa következő szavaiban: «Ein Mann, der Tiefe hat . . . kann über die Frau nur orientalisch denken. Er muss das Weib als Besitz, als verschliessbares Eigentum, als etwas zur

* Joran, Le mensonge du Féminisme. Paris, 295. l.

** Parerga und Paralipomena. XXVII. fej. Ueber die Weiber.

Dienstbarkeit vorher Bestimmtes und in ihr sich Vollendendes fassen. Er muss sich hierin auf die ungeheure Vernunft Asiens stellen. Die asiatischen Denker hatten die allein richtige Auffassung des Weibes.»

S ha valaki ezenkívül még elolvassa a szerencsétlen véget ért Weininger könyvét: «*Geschlecht und Charakter*», mely egészében a nőnek naturalisztikus szempontból vett rendszeres lekicsinylése, akkor föltétlenül arra a meggyőződésre kell jutnia, hogy a feminizmus Európában nagyon is jogosult törekvés, — és hogy az ázsiai állapotok eme infiltrációja ellen eredménnyel csakis a keresztény ideálizmus zászlója alatt lehet a küzdelmet fölvenni.

Mert elvitázhatatlan tény marad, hogy a nő helyzetének ázsiai felfogását tulajdonképen az evangélium szelleme törte meg. Sem a hellenizmus finom műveltsége és bölcselkedő contemplációja, sem a római kultura erős jogi érzéke nem volt elegendő a férfi és nő paritásának a megállapításához, ezt tulajdonképen csak a kereszténység tette meg az egyenlő morál elvének proklamálása által. Ugyanis a férfi és nő közti egyenlőség nem annyira a fizikumban és pszichikumban, s nem főként és egyedül a gazdasági viszonyokban rejlik, hanem a nemek erkölcsi értékelésében.

A történelmi materializmus képviselői ezt a tényt minden áron a történelmi hazugságok felhőivel homályba akarják boritani. Itt előljár Bebel, a német szociáldemokrata vezér, ki «*die Frau und der Socializmus*» című könyvében hamis, kiszakított és tévesen magyarázott idézetekkel a kereszténységnek nőgyülöletét akarja bizonyitani. Az ebben a pártpolitikai pamfletmunkában kifejlett nézeteket sajnos, minden kritika nélkül átvette Charlotte Perkins Gilman «A nő gazdasági helyzete» című munkájába.

A ki az evangeliumot és apostoli iratokat olvassa, már ezekből is meggyőződik, hogy a nő szerepe a keresztény társadalomban és a kereszténység terjesztésében is bár nem azonosnak és egyformának, de egyenértékűnek van kontemplálva a férfiéval.

S hogy az evangéliumnak e szelleme az egyház hagyományában tovább élt és a legszebb virágokat fakasztotta úgy a görög-római kultura területén, mint később a félbarbár germán és kelta törzsek krisztianizálásával, azt a szentatyák és középkori egyházi irók számos leghatározottabb formába foglalt mondásai eléggé igazolják.

«Mindenkinek, legyen férfi vagy nő — így szól Milanó nagynevű püspöke, sz. Ambrus — tudnia kell, hogy magában Isten képét és hasonlatosságát hordozza s hogy lelkének szépségét elérni törekedjék. Mert a mi lényegünket a lélek és a szellem ereje teszi ki. (Exhort. virg. 68.) A lélekben pedig nincs meg a nemek különbsége. (In Luc. II. 28.)

Azért követel sz. Ambrus mindkét nem számára egyenlő morált, s nem fogadja el azt a kibúvót, melyet egy úgy látszik az ő korában is a nőknek szemére vetett kisebb gyarlóságnak, a titoktartás hijának mentségére felhoztak, hogy ez a defectus a női charakterhez tartoznék. «A hiba — így szól a nőhöz — a te személyes hibád, nem pedig a te nőiességedé, *a te nemed szent*». (In Luc. II. 54.)

A szexuális morál egyenlőségét pedig szent Jeromos hangsúlyozta a legpregnánsabban, midőn így szól: «Nálunk, ami nem szabad a nőknek, az egyazonképen nem szabad a férfiaknak sem.» (Epist. 77.) Sőt szent Ágoston a hűtlenséget a férfinál súlyosabb imputáció alá esőnek tartja, mint a nőnél.

Ezek után előre is nevetségessé válik az a mese, melyet tudtommal először Bebel közöl, de utána még Perkins Gilman is reprodukál. Azt mondják ezek, hogy a VI. században Mâconban (Franciaország) egybegyült zsinati atyák *egy* szótöbbséggel mondták ki azt a határozatot, hogy a nőnek csakugyan van lelke. Az tűnnék ki ebből, hogy maguk az egyházi férfiak is kételkedtek azon, vajjon a nő egyenrangú lény-e a férfival. Mâconban a VI. században két zsinatot is tartottak s azok határozatai között a nő kérdésére vonatkozólag csak annyi fordul elő, hogy az egyik kánon szigorú kötelességévé teszi a püspököknek az özvegyek és árvák védelmét, a másik pedig tiltja a

vérfertőző egybekeléseket. Mindez alig egyeztethető meg azzal a felfogással, hogy a nőnek nincs lelke.*

A materialisztikus alapon álló feminizmus azonban tényleg elérte annak az ellenkezőjét, amit Bebel a mâconi minoritásra ráfog. Egyrészt eltagadja nemcsak a nőnek, hanem a férfinak a lelkét, másrészt pedig egyik-másik túllelkes követője a férfit tartja az alsóbbrendű lénynek s így a paritást megzavarja. E tekintetben alig lehet már felülmúlni azt, amit Elisa Farnham következő szavaival kifejez: «Elérkeztek a napok, midőn a férfiak, ez a brutális és durva fajzat, kénytelenek átadni az uralmat a nőknek, — azt az uralmat, melyet eddig az emberiség legnagyobb kárára gyakoroltak. A nők tökéletesebbek, mint a férfiak, lelkületük gyengédebb és fogékonyabb; a nő a férfihoz hasonlitva úgy viszonylik, *mint a férfi a gorillához*».

Ezekben az extravagans szavakban azonban rejlik valami abból az igazságból, amit a materialisztikus irányú feministáink nem vesznek figyelembe. Az t. i., hogy a férfi és nő közt fönálló teljes egyenértékűség mellett nincs meg a teljes egyformaság. A mi materialisztikus feministáink — akár férfiak legyenek,

* Toursi szent Gergelynek egy följegyzése különben élénk világot vet arra, hogy miként keletkeznek az enemű tudományos mesék, vagy hogy miként gyártják azokat mesterségesen. Azt mondja a nevezett író a frankok történetében (VIII. k. 20 f.), hogy az 585. évi mâconi zsinaton az egyik püspök, — valószinüleg valamely szentírási hely magyarázatánál — azt a nézetet kockáztatta, hogy a latin *homo* (ember) kifejezés nem foglalja magában a nőt is. (Miként tényleg a latin *homo*, francia *homme* gyakran a *mulier*, *femme* szóval ellentétben áll.) Azonban a többi zsinati atyák az ó-szövetségi és új-szövetségi szentírás szavaiból bebizonyították neki, hogy a szentírásban a *homo* kifejezés a nőt is magában foglalja. Itt tehát egy tisztán exegetikus kérdésről volt szó, amelynél egyáltalában nincs mondva, hogy csak az az egy zsinati atya is kételkedett volna azon, hogy a nő bir-e olyan halhatatlan lélekkel, mit a férfi. Egyházi férfinál ez már azért is elképzelhetetlen, mert az egyház a női szenteket ép úgy tiszteli, mint a férfinemből valókat. Szent pedig halhatatlan lélek nélkül nem képzelhető Ime tehát ilyen virágokat hajt a Bebel-féle felületes áltudomány!

akár nők — rendszerint összetévesztik az egyenlőséget az egyformasággal. Pedig férfi és nő fiziologiai és pszichikai tekintetben nem egyforma és aki a nőt egyformává akarja tenni a férfival, az elveszi tőle azt, ami által ő nagyobb és tökéletesebb a férfinál, az ő finom lelki fogékonyságát és gazdag kedélyvilágát, anélkül, hogy meg tudná neki adni azt, ami nála a férfi hivatásszerű tökéletességéből hiányzik. S így ép ez a természetjavító kisérlet csak arra vezethet, hogy a nőt lealacsonyítsa, benne az erkölcsi egyenértékűséget megrontsa. Mert igaza van Marcel Prévost feminista irónak. «La femme qui se virilise est une fleur qui perd son parfum».

Ezek a túlságosan egalizáló irányzatok nem lehetnek jótékony befolyással a társadalmi élet fejlődésére, mert miként a családi élet, úgy a társadalomé is, hogy harmonikusan fejlődjék, a két nemnek egymást kiegészitő, az ő természeti hajlamaiból és képességeiből folyó együttes működését tételezi föl. Ennek híján csak félszegségek jönnek létre.

De emellett nemcsak szivesen látjuk, hanem minden tehetségünkkel oda törekszünk, hogy a nőnek is lehetőleg biztosítsuk az ő gazdasági önállóságát. Mert nem tévesztjük szem elől, hogy az ethikai kérdés szoros kapcsolatban van a gazdasággival. S mi nemcsak gazdasági, hanem ethikai szempontból is egyengetjük az útját annak, hogy a nők a politikai jogok birtokába lépjenek, amelyeket az úgynevezett sötét középkorban nagyobb mértékben gyakoroltak, mint manapság. Óhajtjuk ezt ethikai szempontból is, mint mondám, mert kivánatos, hogy társadalmi életünk harmonikus fejlődése szempontjából a nő szellemi ereje a törvényhozói téren is érvényesüljön.

Csak egy dologtól kell a nő gazdasági önállósításában óvakodni. Attól, amitől a derék Elsbeth Krukenberg az ő jeles füzetében: «*Über das Eindringen der Frauen in männliche Berufe*» óva int, a nőnek a versenyküzdelemben nem szabad mint olcsóbb munkaerőnek a férfival szembe helyezkednie. «Reform der Frauenberufe ist, man kann das nicht genug wiederholen, wirksamstes Mittel, die tatsächlich vorhandene

Gefahr des Eindringens immer zahlreicheren Frauenkräfte in Männerberufe zu mildern, die Frau zu Arbeit auf ihr besonders gemässen Gebieten zu veranlassen». (40. l.)

Azt hiszem, ha a feminisztikus mozgalom az ő törekvéseiben az ethikai szempontokat figyelembe veszi, akkor a nő gazdasági önállósítása — a jelzett korlátok között — nem fogja a családi élet kötelékét lazítani, hanem inkább attól a kissé materialisztikus ízű portól megszabadítani, mely azt a modern gazdasági élet mellett belepte. Mert igazi feminizmus, mint a nő jólétét és szellemi fejlődését előmozdító törekvés csak a családi élet szentségének megóvása mellett képzelhető.

És mivel van olyan feminizmus, mely a nő felszabadítását Novikow orosz szociálistával abban találja, hogy a házasságot a szabad egyesüléssel pótolja, azért kell, hogy legyen a magasabb ideálizmustól áthatott keresztény feminizmus, mely a nőt az ázsiai állapotokba való visszaeséstől megóvja, s ezzel együtt a mi nemzeti kulturánkat az elposványosodástól megmentse és megvédelmezze.

Budapest. *Dr. Giesswein Sándor.*

A MODERN SOCIALIS VISZONYOK KIALAKULÁSA.*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Korunk uralkodó jelensége a sociálizmus. Ez a társadalmi nagy mozzanat -- egy kiváló művelője, Sombart szerint — nem egyéb az újkori sociálista mozgalmak csapadéka. Ezek pedig nem egyebek, mint foglalatja a proletariátus érvényesülési törekvéseinek. A társadalmi osztályok azok a társas csoportok, melyek a maguk felfogása szerint az egyes gazdasági rendszereket képviselik. A gazdasági rendszer pedig valamely gazdasági eljárás a maga kimagasló és irányító főelveivel.

Az újkori társadalmi osztályalakulás valamint az arra vonatkozó elméletek szülőföldje Franciaország. Ezt idegen, névszerint elfogulatlan német írók is elismerik és bevallják, hogy a mai osztályok felfogása és elnevezése tekintetében még Stein Lőrinc és Marx is francia történetírók, főleg Guizot, Mignet és Louis Blanc nyomdokain haladtak. Az új osztályalakulás bizonyos különbségeket az egyes országok szerint mutat ugyan, de általában négy főosztályt lehet megkülönböztetni, és pedig a nemes eredetü, vagy hagyományu felsőosztályt, melynek körébe az értelmi foglalkozásuak kiválóbbjai is számítandók; a kisebb polgárságot, melyhez számítandók a kisebb földbirtokosok, kézmüvesek és az értelmi foglalkozásuak kevésbbé kiváló elemei; a szorosb értelemben vett bourgoisie, vagyis a tőke és vállalkozás mai képviselője; végül ennek ellentéte, a negyedik osz-

* Dr. Gaal Jenő, min. tanácsos, műegy. ny. r. tanárnak a Tulipánkert szövetségben tartott előadása.

tály, t. i. a kizárólag vagy túlnyomólag keze munkájára utalt nagy tömeg, a ma általán úgy nevezett proletáriátus. Természetes, hogy itt is, mint mindenütt, vannak átmenetek és a hivatások gyakorlói nem tartoznak kizárólag egy társadalmi osztályhoz.

A három első osztály már régen kivívta a maga állását és elismertetését a társadalomban. Hajdan ezeket rendeknek nevezték és azok akkor előjogaik szerint csoportosultak. A fő- és kisnemesi rend ilyen előjogoknak sok századon át volt birtokában, melyekből nemcsak a jobbágyakat, hanem a harmadik rendnek nevezett városi polgárságot, az egyes országok és birodalmak már régen szervezve volt iparos és kereskedő osztályát állandóan kizárták. A harmadik rend, a tiers état, a maga emancipációját Franciaországban az ancien régime visszaélései által vérig sértetvén, már az 1789. évi nagy forradalomban kezdte kivívni.

Diadala minden véres harcai dacára ekkor azonban még nem volt teljes, mert hiszen 1789-re 1793, azután pedig 1830 és 1848 következtek. Mindezen mozgalmaknál a proletáriátus többé-kevésbbé és mindig fokozottabb mértékben közreműködik, de a vezetés nem az ő kezeiben van, az elérni kivánt célokat nem az tűzi ki. Azok a forradalmak ezért határozottan a polgári osztály mozgalmainak tekintendők, melyek révén a régi megnevezés szerinti harmadik rend mindjobban érvényesült és a proletariátus e tekintetben csak a segédcsapatokat szolgáltatta, mely azonban akkor még osztályöntudattal nem birt és csupán a csatlósok szerepét játszotta az előlhaladó polgárság mell tt. A polgári osztály így emancipálta magát teljesen az akkor uralkodó osztályok és az abszolut monarchia hatalma alól. A szabadságot és egyenlőséget hangoztatta ugyan, de az utóbbi alatt csak a törvény előtti egyenlőséget értette. Hogy ez a mozgalom a munkások egyenlőségét nem akarta kivívni, arra bizonyitékul a sok közül csak a következőket hozom fel. Az 1789. évi loi martiale-ra hivatkozom, mely elrendelte, hogy ha a zavargó tömeg felszólitásra sem oszlik szét, lövetni kell reá.

Másodszor felemlítem az 1791. évi cenzus alapjára fektetett választási rendtartást, mely politikai jogokkal bíró és nem bíró polgárságot teremtett. Igen jellemző e részben az 1793. évi alkotmány második cikkelye is, mely az emberi jogok közt az egyenlőség, szabadság mellett a közbiztonaágot és — a tulajdont is felsorolja. Az 1830-diki francia forradalom még határozottan az előbbkelő polgárság mozgalmaként jelentkezik, habár az a proletár elemeket is nagymértékben felhasználta Akkor ugyanis a francia gyárosok bezárták gyáraikat és munkásaikat a barrikádokra küldték; de két év mulva 1832-ben, ugyanazok a gyárosok, mint nemzetőrök lőttek a munkásokra, akiknek az a gondolatuk támadt, hogy az ő engedelmök nélkül csinálnak külön forradalmat. Átmenetet képez a kontinentális Európában a polgáritól a proletármozgalmakhoz az 1848. évi februári francia forradalom. Ekkor ugyanis már polgári kormány az, mely ellen a támadás irányult, de azért ez sem igazi proletár jellegű, hanem inkább a radikális iparos polgárok zendülése a konzervativ pénzemberek ellen.

Az első valóban proletár forradalom Angliában keletkezett. Anglia politikai és gazdasági fejlődés tekintetében ugyanis egy jó félszázaddal megelőzte a kontinentális Európa leghaladottabb államait is. Ennek okát elszigetelt és mégis kitünő földirati fekvése, továbbá ismert sajátságos birtokviszonyai idézték elő. Az angol kereskedelem és ipar különben idegen oktatók működésének eredménye. A kereskedelmet az angolok a hollandiaktól, az ipart Flandriától tanulták meg és a hugenották közreműködésével fejlesztették ki. Igen hatályos védelemben részesült mindkét termelési ág az 1650. és 1651. évi Cromwell-féle hajózási akták révén, melyek főtartalma abban állott, hogy az angol hajókon behozott áruk kisebb illetékeket és vámot fizettek, mintha idegen hajókon hozattak volna be. Különben a merkantilizmusnak egyik formája is, mely csak Angliában alkalmaztatott, az ú. n. balance of bargain rendszere, lendítő nagy lökést adott azoknak. Azok az angol kereskedők t. i., akik árukat vittek ki a külföldre, tartóztak az eladási ár egy bizo-

nyos részét nemes érczben haza vinni, az idegen kereskedők pedig, ha áruikat Angliában adták el, kénytelenek voltak az így kapott készpénzt felerészben angol áruk vásárlására fordítani. Ennek szabályozása a ú. n. Statute of employmentben történt. — Hozzájárult ehhez a már említett birtokrendszer. A földterület mindinkább annak befolyása alatt nagy birtokká alakult át s a hitbizományok mai angol rendszere már korán fejlődött ki. A hitbizományt élvezők elsőszülött fiai mellett a másod, harmadszülötteknek valamely más úton-módon kellett megélniök. A hitbizományos gyakran tőkét adott nekik, hogy azzal családi és nem rangos birtok-nevök alatt polgári foglalkozásokhoz lássanak. A szaporodó mezei munkásnépnek birtoka nem lévén s a nagy urak birtokain sem tudván élni, a városokba özönlött és ott nagy agglomeratiók keletkeztek.

Adva volt ily körülmények közt az ipar lendületesebb fejlődésének lehetősége. Az értelmes és tőkével bíró vállalkozó s a munkástömeg meglévén, azokhoz csakhamar a harmadik elem, t. i. a munkahatályt nagymértékben fokozó javított szerszámoknak és gépeknek feltalálása járult. Ilyen volt mindenek előtt a borbélyból nagy iparossá lett Arkwright nagyon leleményesen szerkesztett és vízzel hajtott fonógépe, a water-machine, vagy water-frame, melylyel ő 12 millió korona értéket meghaladott vagyont volt képes szerezni. A vizi mellett a gőzerőnek alkalmazása is mind általánosabbá válván, az angolok, akik a pénzgazdaságot már igen korán elérték, a nagyipart előbb fejlesztették ki, mint a többi nagy nemzetek. A főnemesi és gentry származásu első nagyobb vállalkozók azonban nem értettek jól ehhez a dolgukhoz. Egy részök csakhamar tönkre ment és helyöket munkavezetőkből lett igen edzett, de egyuttal durva érzésü új vállalkozók foglalták el. Ezek már nem birtak a nemes származásu korábbi vállalkozók műveltségével és emberies felfogásával. A termelés terén helyt állottak ugyan, de a felduzzadt munkásosztályt kiméletlenül kizsákmányolták és általában kegyetlenül bántak vele. A munkásnép ennek folytán igen sanyarú helyzetbe jutott, melyet már tűrni sem volt képes.

Így keletkezett az a nagy és évtizedekig tartott munkászavargás, melyet a chartista mozgalom neve alatt ismerünk. Ez a zavargás különben már az északamerikai gyarmatok elleni küzdelem ideje alatt is mutatkozott, de akkor még határozottan politikai jellegű volt, és csakhamar elnyomatott. De a demokratikus szabadelvűség a francia császárság elleni harcok alatt a klaszszikus nemzetgazdaságtan befolyása következtében is nagyon elterjedt Angliában, és a középosztály köréből lehatolt az alsó rétegekig, mely a mult század első évtizedei alatt rohamosan felszaporodott. Ez ennélfogva csakhamar élénk öntudatra ébredt.

Már 1817-ben Cartwight vezetése alatt szervezkedni kezdett és a parlamenttől az általános szavazási jogot kivánta, midőn az alsóháznak 1·7 millió munkás által aláírt kérvény nyujtatott be. Két év mulva egy Manchester melletti községben a gabonavámok eltörlését sürgető és az ország közállapotai felett tanakodó nagy munkásgyűlés űzetett szét. Az eleinte politikai célzatu mozgalomnak Owen Róbert new-lanarki kisérletei és iratai határozottan sociálista jelleget adtak és a nagy meetingek a politikai kérdések mellett elkezdtek a munkabér és munkaidő kérdéseivel is foglalkozni. Ennek következtében már 1834-ben általános Strike tört ki, mely azonban a munkások nagy kárával végződött. 1835-ben a Radical Associatio alakult meg, de mivel ebben még sok polgári elem is volt, 1836-ban létrejött a tiszta munkás-egyesület, a Working Men's Association. Ebben született meg az igazi Chartismus. Neve onnan származik, hogy 1838 augusztus 6-án Birmingham mellett «the people Charter»-t, a nép chartáját megállapitották és hat pontban foglalták össze annak követeléseit; de ezek mind politikai jogok voltak. Ugyanis az általános titkos választást, a kerületek új beosztását, évi parlamentet, a parlamenti tagok részére fizetésnek megállapitását kivánták. A következő 1839. évben nyilt munkáslázadás tört ki, mely azonban leveretett; hanem 1840-ben a chartisták megint összeszedik magukat és egy év mulva 1·3 millió aláirással újból benyujtják a parlamentnek a nép chartáját, de annak sikere akkor sem volt, hanem e helyett a törvényhozás

eltörölte a gabonavámokat, áttért a szabadkereskedelemre, miután már korábban gyári törvényekkel vette volna védelmébe a munkásokat. Ezen intézkedések hatása alatt a chartista mozgalom egyelőre háttérbe szorult, azonban a februári francia forradalom megint felvillanyozza azt, és 1848-dik évi április 10-ikén a kormány tilalma dacára nagy meetingben nyilatkozik meg, melyből 5.760,000 aláírással újfent az általános szavazati jogot követelik. Az angol képviselőház nagy többséggel visszautasította a követelést ez alkalommal is, de az élelem olcsóbbodása és a munkásvédelem habályosbítása s a parlamenti fokozatos reformok lassanként elvonták a talajt e mozgalom lábai alól. A chartismus modern sociálista jellege iránt a felületes szemlélő könnyen tévedésbe jöhet, mert hiszen az mindig politikai követelésekkel lépett fel. E szerint tehát a látszat az, hogy nem igazi proletár mozgalom, de benső rugói határozottan modernek, ugyanazok, mint a mai proletár mozgalmakéi. Erről meggyőződhetik mindenki, aki annak történetét elolvassa. Az említett meetingek szónokai mind kijelentik, hogy amiről ott szó van, tulajdonkép a munkások megélhetésének kérdése. A kormánynyal és uralkodó osztálylyal egy sorba helyezik a kapitalistákat. Az egyik szónok azt mondja egy nagygyűlésen: «Le a hitványokkal, akik gyermekeink vérét szívják ki, asszonyaink nyomorával visszaélnek és a ti verejtéktekből töltöznek». Már azokon a gyűléseken követelik a «munka teljes eredményét», az «értéktöbbletet» a munkások javára. Lassankint a munkásosztály elhidegül a polgári osztály kivánságai iránt és azzal mind kevesebb közösséget ismer el. A legjellemzőbb reá nézve, hogy az általános strike eszméje már annak folyama alatt születik és valósul meg.

Midőn azonban a chartismus elhallgat és a munkások lázongása Angliában megszünik veszélyes lenni, annak alapgondolata egyáltalában nem veszett ki: a leányzó valóban csak aludt, de nem halt meg. Az felébred később mindenütt, ahol később az ecsetelt angol viszonyokhoz hasonlók keletkeznek. A proletárság szaporodtával a tőke és munka ellen-

téte mindenütt kiélesedik. A viszonyok azonban persze nem azonosak és ennek megfelelőleg ugyanazon főrugók működése más és más jelenségeket tüntet fel. A sugártörés a különböző prizmákon át más és más képet mutat: a modern sociális mozgalmaknak különböző typusai igy fejlődtek ki.

Angliában a munkásmozgalmak már 1850. óta békés mederben kezdtek tovább folyni. Az általános jólét terjedése, a helyes tapintatu törvényhozás által kezdeményezett munkásvédelem, a közszabadság mind nagyobb mérvü biztosítása, továbbá az angol nép jelleme okozták ezt. Két intézményt köszönhetünk ennek a békésebb jellegü munkás küzdelemnek: az angol szakegyletet, a trades union intézményét, továbbá a cooperatiót, a szövetkezeteknek a munkások által történt felkarolását.

Az első trades uniont 1851-ben az egyesült gépgyári munkások teremtették meg. Valódi munkásszakegylet volt az, melynek létesitői az összes ipari munkások egy kalap alávonásáról tudni sem akartak, hanem központi egyletévé alakult a vidéken lévő szakmabeli összes szakegyleteknek. Az angol szakegylet elsősorban jóléti, másodsorban pedig harci intézmény. A munkások jólétének előmozditása azonban főcélja; a küzdelem annak csak eszköze, mely a célnak nem rendelhető alá, mert ez amannak lényegével ellenkeznék. A munkások jólétét mindazáltal nemcsak a betegség és más a munkásnak munkaképességét akadályozó körülmények esetén nyujtott segélyezéssel, hanem épp oly mértékben a munkások megélhetésének lehető biztosítása által is akarja elérni. Eszközei e végből: munkaközvetítés, a kollectiv munkabérszerződések kötése, a munkakinálatra való befolyás-gyakorlás, a békéltetés, ennek sikertelensége esetén pedig az ultima ratio rerum: a nyilt háború, a strike s annak célszerű intézése és vezetése.

(Folytatjuk.)

Budapest. *Dr. Gaal Jenő.*

SZÜLŐKHÖZ SZÓLÓ LEVELEK.

Jelige: «A természet, szerencse ellenében,
— Mint bármi mag, idegen földbe szórva —
Csak rossz gyümölcsöt hozhat szint' aképen.
És a világ, ha komolyan gondolna
Rá, mily talajt adott a jó természet,
S azon maradna csak: jobb népe volna»
Dante «Paradiso»-jából. 8. ének, 139. vers.
Szász Károly.

A kezdet határoz. Amilyen a kezdet, olyan a folytatás. Szülők, ti teremtitek gyermekeitek sorsát! Azzal, amit a gyermekből neveltek, vagy nevelni akartok: bélyeget nyomtok egész életére. Sőt, még a nem sikerült kisérletek is rányomják neveléstek jellegét a gyermekre. Titkos küzdelmek nyomait megtalálod lelkében még felnőtt ember korában is.

Teremts gyermekednek ujongó, vidám, erőtől duzzadó ifjúságot: és olyan lesz élete. Megtanítod akaratodtól félni: a nálánál erősebbtől való szolgai félelem lesz sorsa. Vered a gyermeket: a világ is verni fogja. A Te gúnyodhoz csatlakozik a világ gúnyja. Ha Te lenézed és nem becsülöd gyermekedben az embert: felnőtt korában sem lesz része a becsülésben. A Te gonosz «csitt! kuckóba a helyed»-et a világ utánad mondja és gyermeked világéletében — «kuckóban» fog állni. Ha pedig onnan kimerészkedne: lábtaposásban lesz része. Amint bánsz gyermekeddel, úgy fogja kezelni őt a világ. Mert az emberek *érzik* anélkül, hogy tudnák: kik a gyermek szülői és mivé tették. Nevelésed gyermekedre eltörölhetetlen jeleket nyom, melyek felismerhetők, láthatók lesznek mindenkorra.

Nyomd lényére az egészséges önérzet, tudatos erő és szépség diadaljelvényét: és az élet diadalhimnuszokat fog eléje zengeni.

Megőrizted tisztán, érintetlenül emberi fenségét: sorsa fenséges tisztasággal fogja megóvni minden lealacsonyodástól. Fenkölt sors lesz osztályrésze.

Amilyen a kezdet, olyan a vég. Az ember ismételve átéli ugyanazt.

*

Aminőnek a görögök az emberiség aranykorszakát képzelték, — olyan legyen minden ember gyermekkora.

Sugárzó, szépséggel és szeretettel teli; erőteljes és vétek nélkül. Szép, csöndes, napmelegített sziget. Megóva vad viharoktól és lehűtő zivataroktól. Tiszta minden bántó portól, ment ellenséges állatoktól és miazmáktól. Derült égbolt alatt, virágdús, védett kert legyen gyermekednek a szülői ház.

Nem puhító, álmos levegő. De frissítő, acélozó friss levegő ölelje át jóságosan ezt a szép szigetet.

És a szülők, teremtő istenekhez hasonlóan, akik teremtményeiktől minden veszedelmet, bánatot távol tartanak: legyenek az aranykorszak őrei a zavartalan üdv ezen szigetén.

Védelmük alatt éljen a gyermek boldogan, sértetlenül. De tanulja sejteni, hogy van küzdelem és ellenségeskedés, melylyel esetleg szemben találhatja magát az élet tengerén.

De Ti, istenei, el ne csábítsátok vagy bele ne sodorjátok a veletek való ellenségeskedő küzdelembe!

A vétek tudata nélkül éljen a gyermek körötökben. Veletek egységes, benső szeretetben, mint az aranykorszak emberei éltek az istenekkel. Ki ne üzzétek a kicsinyeket aranykoruk paradicsomából!

Legyetek nekük többek, nagyszerűbbek, mint az aranykorszak istenei: ne büntessétek mint azok a félszeg féltékenységű istenek, — a gyermek erejét, pajkosságát. De áldjátok aggodalomtól menten mindkét tulajdonságuk megnyilatkozását.

Engedjétek át a földet és uralmát gyermekeiteknek! Hadjátok őket az isteni szikrával játszva teremteni. Teremtve, rajtatok túl teremteni tanulni.

*

Szülők, ti főpapjai az úr templomának, a szentség őrei: legyetek szentek.

Ti, akik egyesüléstekben teremtők vagytok, ébredjetek ama nagy boldogság tudatára, hogy teremtetek. *Ébredjetek a teremtés felelősségére.*

Ti, az öröklétről gondoskodók: nem újong lelketek a büszkeségtől, fenkölt diadaltól, szerelmetek erejétől, mely teremtővé tesz?

Legyen bátorságtok az igazi büszkeséghez; Ti a jövendő őrei, hogy alázatos félelemmel állhassatok szerelmetek csodája előtt. Legyen erőtök és erős akaratotok gyermekeitek alkotói lenni. Mindent megadva neki, amit nemes, tiszta, odaadó, előrelátó szeretet adni képes.

*

Asszonyok, ti, akik a világnak hősöket ajándékoztok, ti vagytok az emberiség nevelői. Tőletek függ az emberiség tökéletesedése. Ébredjetek már végre erre a nagy tudatra! Szerezzetek a világról és minemű dolgokról ismeretet és tudást.

Fenkölt, mindent átölelő lélek lakjék bennetek; nagyratörő szellemet neveljetek magatokban.

Tekintsetek bátran énetekbe. Lássatok tisztán körülöttetek. Hassatok tevékenyen anyagiban mint szellemiben mindenütt. *Tanuljatok, cselekedjetek.* Mélyedjetek el saját bensőtök műhelyébe, annak megismerésébe és azután, — merüljetek el azon egyetlen nagy létfeladatba: *az anyaságba.*

Mert az asszony a gondviselés kiválasztottja, akire rá van bízva, hogy szive alatt fejlődjék a titkos jövő. A természettől magától arra van hivatva, hogy magzatát ő ápolja és őrizze.

Anya, anya a szó legtitkosabb értelmében, erre van a nő teremtve. Erre szemelte ki az istenség.

A természet legszebb, legmagasztosabb, legelőkelőbb lelki ösztöne: az anyai szeretet.

Nevelje a gyermeket a nő és ismét hősöket fogunk megélni, mint az emberi történeti nagy korszakaiban. Mert az asszony hőst akar látni fiaiban.

Lelkének mélységes mélyében mindig él a nagyság, erő, büszkeség egy diadalmas hősének képe, melynek életet óhajt adni.

A férfi, mint atya engedelmes szolgát akar nevelni; tehát szolgatermészetet nevel.

Hűbéres jobbágyakat akar tudni maga körül, akikben nagyralátó terveinek megvalósítóit, eszközeit látja. Zsarnoki természete hódítani, nem hódolni tud.

A nő, attól a perctől, hogy rábízod a gyermeket, ápolója és őrzője lesz. Semmit sem tesz önmagáért, önmagának. Ő szabadot, szépet, erőset, hőst akar teremteni. Leányaiból is csak olyan anyákat, akik hősöket szüljenek.

Az asszonyban az a magasztos, fenkölt érzés él, melyet a leendővel, szemben férjéhez való szerelmének záloga iránt érez. Azon megadó tisztelet a növekvőben lévő jövendő iránt, mely neki a legszentebb e világon. És, mely egyesegyedül az ő hűséges gondozására van bízva. Ezen magasztos tudattól áthatva nem rontja, töri és hajlítja erőszakkal akaratához a rábízott csemetét: de ideálját ápolja benne.

Békésen, előrelátólag, gyámolítva, támogatva, magasztos célok megvalósítása felé vezeti a rábízott leendő embert.

*

Te, pedig Atya: tiszteld és becsüld meg feleségedet azzal is, hogy a gyermeket egészen és egyedül őrizetére bízod.

Állj hűségesen oldala mellett, kész minden pillanatban segítségére lenni, ha hívni talál.

Te, küzdve állsz az élet viharában, mely nem kíméli férfias erődet. Csak pihenő perceidet oszthatod meg családoddal.

Ezen rövid, békés pillanatokban, melyeket tűzhelyed mellett tölthetsz, nem ismerheted meg gyermeked fejlődő, csöpp énséget úgy, mint az anya. Ő a napnak minden órájában, mindenféle külső körülmények behatása alatt, látja, hallja, figyeli a gyermek lényének megnyilatkozásait. Ezért nem fogsz, nem szabad beleavatkoznod. De bölcsen és belátólag megbizol szerelmed választottjában mint gyermeked természetszerű nevelőjében és finom érzésű, legjobb vezetőjében.

A dualisztikus nevelés leggyakrabban jóvá nem tehető hatással van a gyermekre.

A szülők egyetértő tekintélyének hatása a gyermek egyszerű kis eszének és kedélyvilágának nagy súly. Nem mindig birja el. A szülők eltérő nézetei pedig megrémítő és értéktelen hatásuak. Megsemmisítenek minden nemesítő és a nevelést elősegítő célt.

Ritka, szórványosan ritka még mind a mai napig az az eset, hogy az apa az anyával kéz kézben, szív-szívvel együtt haladva, — képes helyes mértékben hozzájárulni az együttnevelés áldásos hatásának fokozásához, — mert az apának kell tudnia az anyával haladni, nem ennek ő vele, *így akarja a természet.* Előbb meg kellene tanulnia az atyaság e feltételét.

Szülők, legyetek gyermekeiteknek szerető, hű barátai! Ne akarjatok soha más lenni.

Legyetek a legcsekélyebb dologban is jóakaró felebarátai a leendő embernek. Elismerve, becsülve, tisztelve őt.

A legifjabb embernek is éreznie kell embersége tiszteletét környezetében. Csak így nőhet benne nagyra emberi méltóságának helyes tudata.

Feledjétek el, vele szemben, amit ti szülői tekintélynek szerettek nevezni. Legyetek vidámságának osztozói, játékaiban pajtásai.

*

Gyermekeitek gondviselése és sorsa, szülők, ti vagytok. De még túlságosan játszátok velük szemben a sors és gondviselés szerepét: túlzott félelemmel s még több idétlenséggel.

A gyermek még csecsemő és ti már is «neveletlennek» mondjátok. Én pedig azt mondom: ha a gyermek neveletlen, akaratos, dacos, ordít és haragszik, — a nevelők a hibásak. Amennyiben *félreértik*, vagy szenvedést okoznak a gyermeknek.

A legtöbb gyermekgyötrés a szülő tudatlanságából, fegyelmetlenségéből és az eset elégtelen megitéléséből fakad.

Gyakran, igen sokszor testi vagy lelki rosszúllét a gyermek «neveletlenségének» okozója.

«Szó nélkül engedelmeskedjél!» Minő önhittség! Minő korlátoltság!

Annak a gyönge kis embercsemetének ne legyen annyi emberi joga, hogy megtudja *miért* kell serkedő akaratát az erős, felnőtt ember öntudatos, gyakorlott akaratának alárendelnie?

Mikor a legkisebb gyermekkel is megértethetjük azt, — a kellő szeretettel, — amit *korához* mérten megkívánhatunk tőle, ha hozzámért okokkal és szavakkal indokoljuk akaratunk teljesítését.

A gyermeknek, hacsak valahogyan lehetséges, alkalmat kell adni, hogy meggyőződjék akaratunk helyességéről. Elég gyakran fog vakon engedelmeskedni azon egyszerű okból, mert szereti szülőit, bízik szeretetükben. Bennök látja az erősebb, meglett embert, a tiszteletreméltót, a neki — szentet.

Ezért «vak engedelmességet» követelni nem egyéb, mint a priori feltételezni a csöpp emberben az állati tudatlanságot. Föltételezni már eleve, hogy szülő és gyermek között nem lehet egymást megértő tisztelet!

*

Szereteted, gyöngéd gondoskodásod megakarja a gyermeket minden veszélytől, ballépéstől őrizni: ezért követeld, hogy engedelmeskedjék?

Légy meggyőződve, hogy *mindig* javát akarod, és akkor magától érthetőnek találod, ha parancsaid *okát neki érthetően* tudod indokolni.

A gyermeknek *éreznie, tudnia* kell, hogy bármi éri szülői részéről, az *csak javára* lehet.

De nem szabad ezt a tudatot szülői öndicséret, túlbecsülés által ébreszteni! A gyermek lelkéből, magától kell fakadnia a magyarázatnak. Komoly türelmed iránti bizalomból, melynek hite azon áldásban leli megoldását, melynek nyitja jóságos parancsod.

Nagy szeretetedet minden pillanatban kiolvashassa a gyermek szemeidből. Még akkor is, mikor valamit meg kell tagadnod

neki. Szigorod sohasem legyen rideg, kemény. Már magában a megtagadás tényében rejlik elég szigor.

Nincs jogod azzal a lénynyel teljes szigorodat éreztetni, aki fegyelmezetlen odaadásával szeret és jóságodnak, kegyességednek egészen ki van szolgáltatva.

Mikor dacot, hibát kell megrónod, sőt talán büntetni is: adj időt és magányt, hogy a gyermekben felébredt természetes dac elpengjen. Kemény szigorod, ráncolt homlokkal követelt «rögtön»-öd, könnyen titkos és tartós dacnak adhat táplálékot.

Vannak fontos és komoly esetek, mikor a gyermeknek engedelmeskednie *kell*. Csekélyebb eseteknél gondoljátok meg tehát minden követelő parancsnál, megtagadásnál, hogy okvetetlen szükséges-e, arányban vannak a természetszerűen következő izgalmakkal és küzdelmekkel.

A legritkábban, a lehető legritkábban használjátok *tettlegesen* tekintélyeteket! Csak igen komoly, veszélyes esetekben. De akkor azután mutassátok meg fensőbbségteket teljes nagyságában és erejében úgy, hogy a parancsnak és akaratnak *okvetetlen érvényt szerezzetek*.

«Amint akarjátok, hogy az emberek veletek cselekedjenek akként cselekedjetek ti is ő velük.» Ha ezt a szülők jól átgondolva, minden körülmény között követnék gyermekeikkel szemben: mennyivel kevesebb erőmegfeszítést és akaratkifejtést kímélnének meg a maguk részéről. És mennyivel több szeretetteljes bizalomból fakadó engedelmességet, vidámságot és egészséget fakasztanának a gyermeknél!

Megkímélnéd gyermekedet attól a sok, apró mindennapi csatározástól, mely gyakran többet árt testileg, mint amennyit erkölcsileg használ.

De érzéketlenek vagytok különösen akkor, mikor a «szülői következetesség» rovására a gyermeket valami semmiség miatt kínozva kényszerítitek.

Minő gyakran erőszakoljátok azt a talán fáradságával küzdő, könnyen izgatható és butácska kis lényt rossz kedvetekben — talán szintén fáradtan, idegesen, — meggondolatlanúl *műneve-*

léstek varázsigéjének hatása alá: «A gyermeknek engedelmeskedni *kell*».

Minő gyakran szorongatjátok ébredő lelkét annak a vakmerő, vidám pajkos kis csodának, idétlen ijesztgetéssel, fenyegetéssel, sőt *büntetéssel*, ha magas véleményetek szerint, — helytelenül cselekedett? És talán csak azért, hogy abban a pillanatban nyugalmatokat, kényelmeteket biztosítsátok?

*

Észrevetted minő szeretetreméltó készséggel enged kívánságodnak a gyermek, ha te magad engedékenyen, barátságosan beleéled magadat pici egyéniségébe?

Méltatlan volna az talán hozzád, ha ezen tapasztalaton okulva gyermekednek örömöt szereznél? Vagy valami kedves igérettel engedékennyé tennéd?

Erkölcsösebbnek tartanád a gyermeket félelemmel, fájdalommal akaratodnak megtörni?

Drágán vásárlanád meg «jóleszek»-jét a te részedről való engedékenységgel, ha rábeszélésed és indoklásod nem biztatna sikerrel?

Te is szivesen teszel valamit, amire kérnek. Nem utasítanád-e megbotránkozással vissza és állnál ellent, ha fenyegetéssel, haraggal követelnék tőled?

A gyermekkel szemben engedékenynek lenni nem *gyöngeség*. Ez az engedékenység azonban legyen mindig előrelátó, okos bölcseség.

Deiphobe.

(Folytatjuk.)

A NŐI KÉZIMUNKÁRÓL.

A «Rajzoktatás» októberi és decemberi számaiban Katonáné Madarász Adeline tollából két cikk jelent meg, amelyek bizonyára t. olvasóinkat is érdeklik; ezért ezeket röviden ismertetve, részint kiegészítésül, részint feleletként a kérdéshez én is hozzászólok.

«A céltalan mázolásról» című cikkben arról a külföldről eredő s nálunk is mindinkább elharapódzó szokásról panaszkodik, hogy hölgyeink a lakás minden tárgyát befesteni akarják, e mellett elhanyagolva nemcsak a tű- és fonalmunkákat, hanem a többi háztartási teendőket is. Ugyancsak a «Schmücke dein Heim» jelszó hatása alatt, és hogy «semmiből szépet és hasznosat» készítsenek, olyan munkával töltik idejüket, melynek eredményeként teljesen hasznavehetetlen, nevetséges tárgyakat hoznak létre. Ezen munkanemeknek és tárgyaknak egy egész sorozatát ismertetve, a rajztanárokhoz folyamodik, akadályozzák meg a bajnak továbbterjedését, megtanítva a leánykákat arra, hogy melyik tárgy, melyik felület tűri meg a festéssel való díszítést és hogy igazán szép munkákat inkább tűvel készíthetnek.

«A női kézimunkáról» írt cikkében folytatja ezen dilettáns munkálkodás bírálatát s arra buzdítja a hölgyeket, hogy a magunk dolgait becsüljük meg és ne toljuk félre selejtes idegen munkák kedveért. Hiszi, hogy ott, ahol a rajztanítónők tanítják a kézimunkát is, csakhamar változni fog a helyzet. Egy kis lelkesedéssel, ügybuzgósággal minden rajztanítónő összeszedhet egy csomó szép magyar mintát és ezekből válogatja ki a kézimunkáknak való mintákat. Ajánlja az egyszerűbb tartós anyagokat

és a régi magyar hímzések készítési módját. A régi mintákból vegye át a jót, szeretettel és több tudással adjon hozzá valamit. Hozzanak a nők valami magyaros vonást a ruhába is, díszítsék azt magyar hímzéssel, magyar csipkével és ne higyjék azt, hogy a külföldi feltétlenül jobb és szebb a mienknél.

Hölgyeink mindakét cikket nagyon megszívlelhetnék. Tényleg már régóta divatban vannak azok a szurrogátum-munkák, melyek a becsületes tűmunkákat csaknem kiszorították és a melyekből a következőket sorolom föl: a permete, a fafestés, a a majolika és porcellánfestés, a zománcfestés, fa- bőr- és bársonyégetés, a gobelinfestés stb., ide tartozik a most divatos festés selyemre is. Ezen «házi művészetek» divatként követik egymást s még szép, ha köztük néha valami tű- vagy fonalmunka is helyet kap, mint a gobelinhímzés, a smyrnacsomózás, a pointlace stb. Közös vonásuk ezen munkáknak, hogy a hozzájuk való silány, de mutatós anyagokért, eszközökért óriási pénz megy külföldre s hogy termékeik gyorsan tönkremennek és nagyrészt hasznavehetetlenek.

Talán nem lesz érdektelen egy kissé gondolkozni azon a kérdésen, hogy mit kívánunk hát a női kézimunkától?

A kézimunkaoktatásnak gyakorlati célja a leánykát megtanítani arra, hogy a háztartásban *szükséges* tűmunkákat, továbbá néhány fényűzési munkának az eljárását is elsajátítsa. Nevelési szempontból a kézimunkának azért adunk helyet az iskolában, hogy a sok elméleti tanulást, a hallottak és olvasottak szóbeli és írásbeli reprodukálását némileg ellensúlyozva és kiegészítve adjunk a növendéknek alkalmat a saját kísérletezése útján való tapasztalatszerzésre és a kézügyesség fejlesztésére: tanuljon türelmet, kitartást; tanulja megbecsülni és megszeretni az aprólékos lassú, de pontos és tartós munkát; szoktassuk arra, hogy háztartását, otthonát majdan szeresse és gondozza, azt kellemessé és csinossá tegye. Kevéssé hangoztatott, de korántsem utolsó célja a serdülő leánykákat arra tanítani, hogy a munkanemeket és a mintákat helyesen, a célnak, az anyagnak és a készítési eljárásnak megfelelően válasszák meg vagy alkalmazzák.

Vajjon az utóbbira adnak-e a leánykáknak utasítást? Nem, mert a kézimunkatanítónők ezen a téren maguk is tájékozatlanok. Ennek kimutatására nézzük csak meg, hogyan foglalkozik a növendék kézimunkával.

A készítendő tárgyat vagy munkanemet a tanterv alapján a tanítónő határozza meg; ő állapítja meg az anyagot, az eljárást, a mintát és a szinezést; ő mutatja meg a munka megkezdését és betanítja annak technikáját, ha előrajz szükséges, azt az «előnyomda» vagy a «kézimunkaüzlet» szállitja; «montirozás» címen ez alkalmazza a kézimunkát a tárgyra, szóval kiegészíti a munkát.

Látnivaló ebből, hogy a növendék a kézimunkának csupán gépies részét végzi, a kézimunkához tartozó szellemi munkát: a tárgy kigondolását, az anyagok összeválogatását és a tárgynak befejezését pedig a tanítónő és a kézimunkagyár végzik s önálló tevékenységre a növendéket nem vezetik.

Még érdekesebb megfigyelni az iskolán kívül végzett kézimunkákat. Nézzük meg pl. a fönnebb említett műkedvelői munkák közül a majolikafestést, melynek divatja mintegy 15 évvel ezelőtt annyira el volt terjedve a leányiskolákban is, hogy néha a mamák be sem adták lányukat olyan iskolákba, melyben nem festettek majolikát. Ezért az igazgatók siettek ezt meghonosítani, tanítását a rajztanár kötelességévé téve.

A tárgyat, a mintát és sokszor a minta fölrajzolását a kereskedő szolgáltatja, ez vállalja el az égetést s nem ritkán az aranyozást is: a műkedvelő pedig mindezt jól megfizetve, a tárgyon tulajdonképen nem művészi, hanem értéktelen gépies munkát végez.

Csak most merül föl az a kérdés, mire lehet a «műtárgyat» használni. Ha a készítő ajándéknak szánta, ezen nem töri a fejét, de mit tegyen vele az új gazdája? Ha tál, valahová a falra akasztja, de ha más edényféle, meg van vele akadva; folyadékot ezen edényekbe tenni nem lehet, mert a már finom repedésein behatolva s a likacsos anyagot átjárva, kívül is foltokat okoz. Az egész nagy munkának eredménye néhány haszna-

vehetetlen tárgy, a melyeknek egyetlen jó oldaluk a törékenység.

Hasonlóan a smyrna-csomózásnál, a gobelinhimzésnél is a munka megkezdését és befejezését a kézimunkaüzlet végzi jó pénzért. Azok számára, kiknek kevés a türelmük, a kézimunkaüzlet olyan munkákat tart raktáron, amelyeknek háromnegyedrésze kész, a negyedik negyed előhúzva és az anyag mellékelve.

És milyen drága egy ilyen házilag készített smyrna-szőnyeg!

Csupán az anyaga jóval drágább egy ugyanakkora és emberöltőn át tartós keleti szőnyegnél, de annál hasonlithatatlanul silányabb; színei csakhamar megfakulnak, spárgahálózata széjjelfoszlik.

De beszéljünk a modern selyemfestésről! Vesznek egy aquarellfestésre szánt virágmintát s azt többnyire igen gyöngén — mert hisz készítője természet után még nem festett virágot — födőfestékkel, néha olajfestékkel egy darab selyemszövetre festik, amelyből aztán irómappa, divánpárna készül. Alkalmas-e ezen tárgyakra? Ki gondolna ezzel? Födolog, hogy ajándéknak legyen alkalmas. Megbámulják a készítőnek művészi tehetségét s a műtárgy azután csakhamar a por áldozatává lesz.

Amint az elmondottakból kitűnik, a fonal és tűmunkákat kiszorító «művészeti munkák» csakis pillanatnyi hatásra készülnek; a készítő nem gondolkozik azon, hogy az ajándékozott tárgy hasznavehető-e, díszíti-e a lakást; nem képes azt megitélni, sőt nem is gondol azzal, hogy az anyag és a technika megfelel-e a célnak; az ajándékozott pedig a kapott tárgyat csak nem birálhatja meg!

Nem szorul bizonyításra az, hogy a mai gyorsan élő és szórakozást hajhászó nemzedék nem szereti a lassú, hosszadalmas munkát. A régi időkben a nők sok időt töltöttek csöndes elvonultságban s bőven volt idejük kézimunkákra. Ma, különösen a fővárosban, a hölgyek nem igen szoktak otthon ülni; ha hivataluk nem szólítja el őket hazulról, akkor társaságba, szinházba, hangversenybe, műcsarnokba, bálokra, lóversenyekre, jótékony bazárokba stb. járnak, ahol kézimunkázni nem szokás.

Ennek természetes következménye, hogy csak gyorsabban haladó mutatós, ú. n. hálásabb kézimunkákkal foglalkoznak. Kelengyéjüket már régen nem maguk készítik. Hisz nem érdemes ezzel bajlódni, a varróműhelyek ezt gyorsan és olcsón szállítják. Igy a leányoknak a kézimunkák terén való foglalkozása főleg az alkalmi ajándékoknak gyors elkészítésére szorítkozik, amelynél a «hálásabb» munkanemeknek adnak előnyt.

Nem panaszkodom azon, hogy a régi hosszadalmas és — valljuk be őszintén — sokszor igen hálátlan munkenemek divatjukat multák. A mai időben, amikor a gépekkel is igen szép csipkéket és himzéseket készítenek, balgaság volna a gépek gyors és olcsó munkájával a kézimunka terén versenyre kelni s igy azok a munkák, melyeknél a rájuk fordított fáradság nincs helyes arányban az eredménnyel, lassanként feledésbe mennek s legföljebb a nép körében maradnak még egy ideig.

Azonban a mai díszítőművészet megtalálta a módját annak, hogy kevesebb munkával is ízlésesen lehet egy tárgyat díszíteni. A modern szobaberendezések pl. csak igen takarékosan alkalmazzák az ékítményt.

Ha tehát nem is kívánhatjuk az elmult századok kézimunkáinak felújítását, a mai kézimunkák készítőitől méltán megkövetelhetjük, hogy a «többet ésszel mint erővel» közmondást vegyék figyelembe és többet dolgozzanak ízléssel, mint fáradtsággal. Gondolják meg, hogy milyen tárgy hovávaló, melyik tárgy tűri meg a díszítést, milyen legyen, a viszonyok tekintetbevételével, a díszítés mintája, technikája, anyaga, szinezése, vegyék figyelembe a tárgy rendeltetését és környezetét.

Ez ellen igen sokan vétenek, mert nem tanultak ilyen irányban gondolkozni. Igy pl. képtelenség egy selyemre festett vagy hímzett védőtakaró, amely sokkal kényesebb, finomabb, mint a védett plüs s annak szinével többnyire rikító ellentétben áll. Ugyanezt mondhatjuk a selyemmel finom szövetre hímzett divánpárnára is. Az irómappákról nehéz megmondani, hogy ízlés vagy használhatóság szempontjából felelnek-e meg kevésbbé.

Hogy az életbe lépő leánykák nem gondolkoznak kézimunkájuk ész- és célszerűségén, azon ne csodálkozzunk, hisz eddigelé a kézimunkatanítónők sem foglalkoznak ilyen gondolatokkal. Hol is tanulták volna az iparművészeti irányú gondolkozást, hisz nincs még külön kézimunkatanítónő képzésünk.

De azért képesitő vizsgálatokat tartanak. A jelenlegi szabályzat értelmében csak az olyan okleveles elemi iskolai tanítónőt bocsátják a kézimunkatanítónői vizsgálatra, ki a nőipariskolának három évét elvégezte. Oklevelének azonban csak akkor veheti hasznát, ha más tárgyat is tanít, mert egy iskolánál a kézimunkaórák száma csekély. Minthogy ugyancsak három év alatt a polgári iskola tanítónői oklevelet az elméleti tárgyakra is megszerezheti, csak természetes, hogy a tanítónőjelölt inkább ez utóbbi képesítésre törekszik, mely nemcsak több tárgy tanítására képesíti, hanem nagyobb tekintélyt is ad s amelylyel az alkalmaztatás esélye is kedvezőbb.

Ilyen körülmények között nem csoda, hogy a kézimunkatanítónőknek képesítése csaknem teljesen megszünt.

Az eddig képesített kézimunkatanítónők rajzolni csak keveset tanulhattak, a tervezésben pedig jóformán teljesen járatlanok s így nem tudják a népies munkákban kinálkozó nemzeti motivumokat ízléssel és értelemmel felhasználni s minden itélőképesség hijján a divatlapokból, az előnyomdáktól és a kézimunkakereskedésektől veszik át a mintákat.

De nemcsak tervezni nem tudnak, hanem stilérzékük sincs. Nem a történeti díszítő stílusok ismeretét értem itt — noha erre is szükségük lenne — hanem nem tanulták meg azt, hogyan kell egy tárgyat ennek rendeltetésével, anyagával, készítési módjával, diszítésével és környezetével összhangzatosan elkészíteni, szóval nincs iparművészeti képzettségük. Mindez oly hosszas és beható tanulmányt igényel, a milyent ezidőszerint csak a rajztanárképző nyújt.

A kézimunkatanítónők fontos missziót teljesítenének azzal, hogy a nép körében talált, avagy kiváló hazai tervezők kezéből eredő magyar mintákat az iskola útján terjesztenék és meg-

kedveltetnék s így a társadalom ízlésére is jó hatást gyakorolnának, másrészt a nép körében megfordúlva, a népies himzésre jobb izlést s újabb motivumokat hoznának, így a háziipar útján keresetre szoruló nép és a szépművészetet pártoló társadalom között a szükséges közeledést megkönnyítve.

Ezen szép feladat teljesítésére azonban nem elégséges a nemzeti ügyért való lelkesedés, hanem ide elsősorban iparművészeti képzettség szükséges.

Amint megbizható forrásból értesültem, újabban mindinkább több és több rajztanítónőt kötelezneknek a kézimunkatanításra is.

Noha ezt a kézimunkáknak művészies irányban való fejlesztése szempontjából örvendetesnek mondhatom, el nem hallgathatom azt az aggodalmamat, hogy ennek talán a kézimunkatanitás technikai része fogja kárát vallani, mert a rajztanítónőjelöltek a női kézimunkákkal rendszeresen nem foglalkoznak s ezeknek tanítására képesítést nem nyernek. Van ugyan munkatermük, amelyben néhány házilag mivelhető iparművészeti ágban: a bőrmetszésben és domborításban, a bársonyégetésben, vasalásban és szinezésben, a sodronykalapálásban stb. magukat gyakorolják s tervezeteiket megvalósítják és viszont újabb tervezetekhez impulzusokat szerveznek, ezen munkateremben néha himzés-, csipke- és applikáció-tervezeteiket is megvalósítják, de a tűmunkák technikáiban, valamint a szabásban útmutatást nem nyerhetnek abból az egyszerű okból. mert ezen munkaterem férfitanár vezetése alatt áll.

Hogy miért kötelezik a rajztanítónőket kézimunkatanításra, annak oka igen közeleső, az t. i., hogy a leányiskoláknál (polgári, felsőbb leányiskoláknál és tanítónőképzőknél) a rajzórák összes száma csak felét teszi ki a tanítónő kötelezett heti óraszámának. Ez áll a kézimunkaórákra nézve is, úgy, hogy külön rajz- és külön kézimunkatanításról — a párhuzamos osztályokkal biró nagyobb iskolákat kivéve — nem alkalmazhatnak.

Addig, míg a rajztanítónői képesítést valamely más képesítéssel ki nem egészitik, a rajztanítónői oklevélnek értéke igen

kétes. Ugyanezt mondhatjuk a kézimunkatanítónői képesítésre is. Mindakettőnek közös vonása, hogy megszerzése, kétes értéküket tekintve, igen nehéz.

Az elmondottakból világos, hogy *a rajztanítónői és a kézimunkatanítónői képzésnek egyesítése fölötte kívánatos volna.* Ez a terv, melynek megvalósítása érdekében már ismételten felszólaltam, amilyen világos, épen olyan sürgős; és még sem sikerült a megvalósítás felé egy lépéssel sem közelebb hozni. Talán azért, mert a közoktatásügyi kormánynak több ügyosztályát érintené?

A kérdésnek még egy másik oldala is van. Bizonyára feltünt már, hogy milyen nagy, szinte egészségtelen arányokat ölt a nőknek tevékenysége a festőművészet terén. Noha a rendes képzőművészeti kiállításokból (Műcsarnok, Nemzeti Szalon, Uránia) nincsenek kizárva s ezeken részt is szoktak venni, ezeken kívül most még két külön kiállításuk van, úgy, hogy a nők művészkedése határozott túlprodukciót okoz. Ezek a művészi termékek sokszor olyan áron kelnek el, mely a festék, vászon és keret költségeit is alig födözi, ami nemcsak a festőművészet lebecsülését vonja maga után, hanem a hivatásszerű festőművészeknek a megélhetést válságossá teszi.

Nem volna jobb, ha ezen nők — azok kivételével, kik a férfiakkal kiállják a versenyt — inkább a női iparművészetek, nevezetesen a fonal- és tűmunkák művelésére és művészi úton való továbbfejlesztésére fordítanák munkaerejüket?

Budapest. *Hollós Károly.*

GYÖRGY ALADÁRRÓL

(Halálának évfordulója alkalmából.)

A lapok úgy írtak róla, mikor meghalt, mint kiváló kulturpolitikusról, mint kitűnő íróról, szóval mint olyanról, akinek nagy volt az esze, nagy volt a munkaképessége; de mindez olyan kevés, olyan rideg a jótékonyság s a szív emberével szemben. Azokat az elismerő cikkeket az ő emlékéről férfiak írták, azok nem ismerték a szívét, az ő áldott jó szívét, mely tulajdonképen egész valóját alkotta. De mi fiatal leányok, mi nem tudtunk az ő hivatalos dolgairól, az ő szociális alkotásairól, mi csak az ő áldott aranyos szívét ismertük, mely annyi és annyi árva leánynak szerzett soha, de soha el nem felejthető, tiszta örömöket.

Mint rokon három évig laktam házánál. A polgári iskolai tanítónőképzőt óhajtottam végezni s szerettem volna bejutni állami intézetbe. Nem ismervén az utánajárás körülményeit, hozzá folyamodtam levélben útbaigazításért, mint annyi mások; azonban elkéstem, már régen betöltve volt minden hely; hanem azért talált módot és alkalmat arra, hogy elvégezhessem pályámat, beiratott az «Angol kisasszonyok» intézetébe s felajánlotta tartózkodásúl saját házát, ha kell egész három évre. Rendesen így végzett a rokonokkal, míg az idegenek érdekében nem sajnált semmi utánjárást. Végtelen szerénysége nem engedte, hogy a rokon érdekében akárkinél is közbejárjon, de a magáéból, abból ellátta őket mindennel, amivel csak lehetett. Rendkívül boldoggá tett ajánlata, de csaknem ugyanannyi aggodalommal is töltött el; hiszen még akkor én is csak úgy ismertem, híréből mint nagy tudóst, akinek nagy az esze, de épen olyan nagyok a különcségei. Házáról meg épen csudadolgokat mesélt az atyafiság. Együtt lakott három testvér, György Endre, György Aladár és György Etelka; mindhárom igen derék jó ember, nagyon szerették egymást, de teljesen különálló egyéniségek, akiknek együttélésében nem lehetett teljes harmónia. S még csak ha ők lettek volna egyedül, de

mindegyiknek volt valaki hozzátartozója, mostohafia, házvezetőnője, férje, unokaöccse s így ha magokért nem is, de azok érdekében bizony fordulhattak elő olyan apróságok, melyek egy kis disharmóniát okoztak, amelyek aztán a Pesten megforduló atyafiaktól kellő szinezettel adatván elő, tiszteletteljes félelmet gerjesztettek bennem a kolonia iránt, mint ahogyan rendesen nevezték a három testvér érdekes közös háztartását. Mit fogok csinálni én a zárdai nevelésű ügyetlen kis leány, annyi okos, de különös férfi között? Hiszen alig voltam valaha férfiak társaságában. Igen sokat tépelődtem; nemcsak magamban, hanem édes anyám előtt is, de mégis erősebb volt a vágy a tanulás iránt, s mivel ahhoz csak így, csakis ilyen módon juthattam, elhatároztam, hogy ott is egészen a tanulásnak élek, visszavonulok valamely zúgba, nem törődöm senkivel s talán elérem, hogy velem sem törődik, nem háborgat senki. Szép elhatározás, de kevés valósult meg belőle a még szebb valóságban. Pedig egész napig tartó utazásomban is mindig azt a tervet formázgattam. S mi történik? Megérkezem, a pályaudvaron öten várnak, csupa figyelem, jóság, szeretet mindegyik valamennyi; s odabenn a József-körúti szép tágas hét szobás lakásban, hol az asztal mindennap 14 személyre terült meg, ismétlődik a vasuti jelenet. Aladár bácsi bemutatja az ismeretlen rokonokat, mindegyiknek mond valami kedveset rólam, egész este folyton kérdezget s akaratlanúl is észre kell vennem, hogy körülem forog az egész társaság figyelme, érdeklődése. Jól esett a kérdezgetésök, hiszen mindössze az otthoniakról, az utazásról beszéltek, de féltem, hogy ha az ő szellemi nagyságoknak megfelelő tárgyakra kerül a sor, bizony nem tudok egyetlen szót sem szólni. De nem úgy történt. Aladár bácsi az első este tanúsított figyelme állandó maradt, hiszen leány voltam és tanítónövendék s ez teljesen elegendő ok volt arra nézve, hogy bárkit s így engem is érdeklődésében fogadjon s elhalmozzon gyöngédségének ezer apró jelével. Nem restelt az ő nagy szellemi magaslatáról leereszkedni az én szűk kis gondolat- és érzelemvilágomba, hogy megismerje s előhozza, ha van ott valami előhozni való. Igyekezett kiterjeszteni keskeny látókörömet, utat mutatni gondolkozásomnak, tárgyat adni érzelmeimnek s mindazt olyan végtelen finom gyöngédséggel, amilyenre nem is egy apa, hanem csak egy szerető édes anya képes. S mivel ő volt a kolonia igazi feje, amennyiben György Endre úgyszólván mindig utazott, s a fej után indulnak a tagok, továbbra megmaradt irántam a többiek gyöngéd figyelme is; az előre rettegett társaságból lett előttem egy soha el nem felejthető kedves család, melynek minden tagját csak tisztelni, becsülni tudtam, s amelynek körében töltött idő éle-

temnek valószinűleg legszebb, legboldogabb szakasza; s legszeretettebb alakja Aladár bácsi. Pedig voltak fiatal fiúk a társaságban s mindegyik kivált valamiben, egyik örökölte a nagybácsi eszét, másik finom figyelmes modorát, volt egy igen távoli rokon bárófiú, akit már rangja is érdekessé tehetett, volt csinos huszárhadnagy s mindegyikben találtam is sok-sok csodálni valót, de Aladár bácsi olyan magasan állt valamennyi felett s annyira lekötötte minden szeretetemet, hogy akkor emellett a nagy szeretet mellett nem férhetett meg a szivemben semmiféle más nagyobb érzelem. S így voltam vele nemcsak én, de úgyszólván minden más leány, aki közelebbről megismerte. Mindegyikhez tudott olyan gyöngéd lenni, hogy örökre megnyerte magának s még ha később esetleg nem foglalkozhatott vele, akkor sem tudta az a leány többé a vett jókat elfeledni, s ha neki nem hálálhatta meg jóságát, minthogy köszönetet, még szóbelit sem fogadott el, igyekezett úgy kimutatni háláját, hogy jót tett azokkal az intézményekkel, amelyeket ő pártfogolt; munkálkodott teljes odaadással azon a pályán, melyet hivatásának ő megjelölt. Nem egy alapítvány ered nőktől, mely az ő nevére vagy emlékére létesült s százakra megy azoknak a tanítónőknek s óvónőknek száma, akik ő tőle tanulták meg hivatásukat teljes lélekkel követni, a gyermekeket igazán szeretni. S ebben látom én az ő igazi nagyságát. Amit ő önállóan alkotott, az nem sok talán, nem is nagyon rendkívüli, de rendkívüli az a hatás, amit közvetve előidézett, amelyért valóban hálás lehet iránta az egész magyar nőnevelés. Engedjék meg, hogy felsoroljak egyes konkrét példákat, amelyekben az ő szívének gyöngédsége megnyilatkozott.

Vasárnap volt, a Petőfi-társaság gyűlését jelezte a napilap, melyet mindig jókor, a reggelinél olvasott. «Szeretnél elmenni a gyűlésre?» «Óh hogyne» — mondám inkább szemeimmel, mint számmal, mert tudtam, hogy nem igen van kivel elmennem, aznap mindenkinek volt valami dolga délelőtt, ő pedig nem szokott egyedül sehova bocsátani. «No, majd elmégy Szabóné Nogáll Jankával, ő felolvas, tehát ott lesz.» Kimondhatatlan boldogság érzete vett rajtam erőt; egy eleven írónőt közvetlen közelről látni, még pedig olyan írónőt, akit a Petőfi-társaság tagjául fogad, akinek annyi művét olvastam a Lányok lapjában, azzal az írónővel együtt menni, esetleg egy-két szót beszélni, ez annyi boldogság volt az én együgyű leányszivemnek, hogy alig fért meg benne. Csak arra voltam kiváncsi, hogyan jutok majd hozzá, hiszen sohasem láttam, nem tudom, hol lakik; de nem mertem kérdezni, tudtam, hogy ha Aladár bácsi mondja, úgyis meglesz s biztosan jó lesz. Elég nehéz volt várni. Kilenc órakor kezembe

nyomott egy névjegyet, megmondta az akkor szintén a József-körúton lakó Szabóné házszámát; még azt is megengedte, hogy elolvassam a névjegy tartalmát. Nem volt rajta csak ennyi: «Itt küldök egy tapsolót. Legyen szíves vigyázzon rá.» Nem sok, de épen elég arra, hogy a finom lelkű irónő teljes szivességgel fogadjon, leültessen a Petőfi-társaság tagjai sorába maga mellé s a közönség eloszlása után ott tartson a zárt ülésen is. Az Akadémia kis terme arannyal diszített fehér mennyezetével, szép olajfestményeivel, márvány mellszobraival máskor is kielégítette az én leányfantáziám minden vágyát, most pedig, mikor igazi írók, költők körében élveztem, maga volt előttem a megnyilt mennyország, melybe beröpített egy bájos angyal, Szabóné Nogáll Janka, kapuját pedig megnyitotta egy bozontos öreg Szent Péter, Aladár bácsi. Nagy boldogságomban már nem is tudom, de valószínűleg elfelejtettem hivatásomat s nem tapsoltam, de azt bizonyosan tudom, hogy Szabóné Nogáll Jankának soha olyan finoman megírt, gyöngéd tollból eredő elbeszélését nem hallottam, mint a «Gábris» címűt, melyet akkor felolvasott, pedig azóta már nemcsak a Lányok lapjából van alkalmam és módom megismerni műveit.

Egy alkalommal a Földrajzi-társaság gyűlésére mentünk mastohafiával együtt. Neki a tagok között kellett ülnie, mi szerényen az utolsó sorokba huzódtunk. Talán kissé magasnak találta számomra a felolvasást, igyekezett tehát másképen gondoskodni élvezetemről; az előtte kikészített papirlapra néhány sort vetett s kézről-kézre adogatás útján hozzám juttatta. Ma is őrzöm az összegyűrt kis cédulát, ez áll rajta az ő apró kis betűivel, melyeket néha nagyító üveggel is alig bírtam kiolvasni, de amelyeket akkor valamennyire mégis megnagyított, mint szerető édes anya, mikor gyermeke számára írja a levelet: «Nézd meg azt az öreg bácsit, ki a középrészen egymagában ül. Ő a jelenlevők közül az egyedüli, ki már az egész földgömböt beutazta».

Bármennyire szerette is a tanítónőket és óvónőket hivatalos buzgólkodásukban látni, azért ezeket a pályákat mindig mellékesnek tartotta akkor, ha a nő találhatott magának élettársat igazi hivatására. Szívesen összehozta házánál a különböző neműu fiatalokat, nem egy boldog pár van, kinek ismeretsége az ő kedves házánál kezdődött. Mikor már megszoktam körében s mertem beszélgetni kissé, vagyis fölvágta a nyelvem, mint szokta mondani, nekem is mondta többször szinte szemrehányólag: «Anyád már ilyenkor asszony volt». Egyszer pedig szinte kárhoztatólag jelentette ki: «Igazán ügyetlen vagy, hogy nem tudod ezeket a fiúkat itthon tartani». Nem szóltam semmit, csak mosolyogtam magamban; bánom is én a fiúkat, hiszen egyik

sem olyan okos, egyik sem olyan jó, mint Aladár bácsi, ha tehát a háznál a legjobbal, a legokosabbal foglalkozhatom, minek törődjem nagyon a másodrendűekkel. A női munkák között is a háztartási foglalkozásokat tartotta legfőbbnek, bármennyi lett légyen is a tanulni valóm, el nem engedte, hogy legalább a reggelihez és vacsorához ne én terítsem és szedjem el az asztalt. Pedig különösen reggel igen nehéz volt ez, télen nyáron ½7-kor reggeliztünk, a jó meleg ágyat jókor elhagyni, hűvös, alig most kitakarított szobában dideregve teríteni nem túlságosan kívánatos dolog, el is aludtam néhányszor minden igyekezetem mellett, mire kijelentette, hogy vegyek magamnak serkentő órát. Nem akartam beleegyezni, mert tudtam, ha egyszer mélyen alszom, hiába szól mellettem a serkentő óra is. Mikor két felszólításra nem teljesítettem kérését, megmondta, hogy ha harmadnapra sem lesz óra, elmegy vendéglőbe reggelizni. Nem hittem s nem vettem órát s ime amint kimegyek az ebédlőbe, jelenti a szobaleány: «Kisasszony, a nagyságos úr csakugyan elment». Végtelenül bántott a lelkiismeret, megvetendő tótnak éreztem magam, akit befogadnak a házba s aki kiveri onnan a gazdát. Elhatároztam, hogy én is elmegyek de nem is jövök vissza. Összeszedtem a pénzem, elmentem az iskolába, onnan a múzeumba, ott ültem egész zárásig, de már akkor igazán nem tudtam hova lenni, szépen megvettem tehát az órát s hazavittem. Természetesen megtörtént így a kiengesztelődés, de a házi munkák terén való érdemeim felől soha sem volt többé jó véleménye. Hiába bizonyítgattam, hogy otthon, mikor nincs tanulni valóm, takarítok, sütök, főzök eleget, nem hitt egészen s mikor azt kérdeztem: «Hát mit tetszik gondolni, mit csinálok otthon egész nyáron?» Ő mély szánakozással felelte: «Vitatkozol apáddal nyelvészeti dolgon».

Sokkal inkább megrovás mint dicséret hangzott e szavakból, de reám mégis oly felemelőleg hatott. Hogyne, Aladár bácsi elismeri,, hogy én a nemrég úgyszólván semmi tudású, félénk leány, nyelvtani ismereteim alapján immár vitatkozásba foghatok édes apámmal, a Magyar Nyelvőr munkatársával?! Rendkívül boldoggá tett ez a korholó dicséret. S ilyen volt mindig az ő rosszalása; őszintén megmondta az ember hibáit, talán senkitől sem hallottam annyiszor s olyan igazán gyarlóságaimat mint tőle; szavával lesujtott, de ugyanakkor fel is emelt s felkeltette a gyenge leánybanaz önbizalmat és önérzetet, amelyre oly nagy szükség van hivatalos pályánkon.

Áldott legyen emlékezete mindörökre!

Pápa. *Vozáry Erzsébet.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A közoktatásügyi költségvetés tárgyalása Apponyi Albert grófnak érdekes nyilatkozatok megtételére adott alkalmat. A december 18-án tartott képviselőházi ülésen kijelentette a miniszter, hogy a tanítás szabadságának nem szabad ellentétbe kerülnie az állammal és a nemzeti célokkal. Az állami iskolákat a miniszter főleg a magyar alföld tanyai világában akarja szaporítani, valamint — a magyar kisebbség védelmére — az északkeleti és délkeleti határokon. Január 16-án a nő kereseti pályára nevelését *szükségesnek* jelentette ki a miniszter Szerinte «kívánatos volna, ha minden nő az ő igazi hivatását tölthetné be, de az élet küzdelmei és a sors, hasztalan minden panasz, mégis csak a kenyérkereső pályára szorítja a nőt. Ebben a dologban csupán arra törekszik, hogy a nőnevelésnek erkölcsi tartalmat adjon.» A tanítók fizetésrendezéséről szólván kimutatta, hogy a nyugati kulturnemzetek tanítóinak fizetéséhez hasonlítva a magyar tanítók fizetése nem messze marad amazok mögött: «*A külföldi fizetésrendezések mind különbséget tesznek a férfi és nőtanítók között, de ő ezt mellőzi, mert meggyőződése, hogy egyenlő munkáért egyenlően is kell javadalmazni*». A miniszter úr ezen kijelentése a tanítónők között országszerte nagy örömet keltett, annál is inkább, mert ez az elv eddig nem volt minden fokozaton keresztülvive. Azóta azonban egy-két tanítónőnek magasabb fizetési fokozatba való kineveztetése, ezt a magas helyről elhangzó kijelentést a gyakorlati életben is megvalósította. Ime a női munka elismerése, a női keresetképesség természetes fejlődése útján, minden erőszak és követelés nélkül. Hála mindazoknak, kik a fejlődést önszántukból nagylelkűen elősegítették s magyar férfi nemesebb felfogásáról — a külföldi szűkkeblű felfogással szemben — bizonyságot tettek.

*

«**A modern nő hivatása**» címen az *Ujság*, karácsonyi mellékletén, megszólaltatja hazánk több kiváló férfiát s asszonyát. A kérdés az volt: «mi okból találják helyesnek vagy helytelennek a jogi fakultás és a műegyetem megnyitását a nő előtt Magyarországon, s hogy célszerűnek találják-e a leányok gimnáziumi kiképeztetését, hogy az érettségi után választhassanak a továbbtanulás és pályaválasztás vagy a férjhezmenés és családi élet között?» Az érdekes nyilatkozatokból kivonatosan közöljük a következőket; megjegyezvén, hogy míg álta-

lában a legtöbb férfi a nők előtt csupán az orvosi fakultás megnyitását helyesli (a tanáriról nem szólván, ez már nem is vita tárgya) addig ez alkalommal az *orvosok* inkább *jogi* fakultásra, viszont a *jogászok* inkább az *orvosira* óhajtják a nőt utalni. *Wlassics Gyula*, ki a nők egyetemre bocsátását kieszközölte, erre nézve a következőket mondja: «... azt tartottam múlhatatlanúl szükségesnek, hogy a női hivatással teljesen összeegyeztethető tanári és orvosi pályák ne legyenek elzárva a kiválóbb képesítésű nők előtt, ezeknek fokozatos fejlesztését elvben el nem utasítom, de ma még Magyarországban nem ismerek oly döntő társadalmi okokat, melyek a különben is férfiak által elárasztott jogi és technikai pályákon a nők egyetemre bocsátását múlhatatlanúl szükségessé tennék.» Wlassics attól is tart, hogy ez esetleg visszahatást és az egész reform diszkréditálását vonná maga után. A gimnáziumi kiképzésre szerinte módot kell ugyan adni, de a nők legnagyobb részére nézve a felsőbb leányiskolák által nyujtott képzést elegendőnek tartja. — *Oberschall Adolf*, a magyar kuria elnöke helyesnek tartja, hogy a jogi fakultást még a nők előtt meg nem nyitották, mert nem biztosíthatnak a nőknek e képzettséghez kötött állásokat. A bírói pályára a nőt alkalmasnak nem tartja, de az ügyvédi gyakorlatot megengedhetőnek tartaná, ha nem látná, hogy a túlzsúfoltság miatt e pálya a férfiak megélhetését sem biztosítja. Az orvosi pálya azonban — bár túlzsúfolt — biztosítja a nők haladását e pályán, mert az orvosnő működése társadalmi szükséglet. — *Szemere Miklós* szerint elég, ha a nő tükörbe néz, szeret és dolgozik. (Hogy mit, azt nem mondja.) *Pikler Gyula* a bölcselet egyetemi tanára mind a két kérdésre igennel felel, szerinte megokolásra az ellenkező véleménynek van szüksége. — *Liebermann Leo*, a közegészségtan egyetemi tanára soha sem értette, hogy mért nem bocsátják a nőket a jogi fakultásra. A nők igazságérzése és ideálizmusa e pályán igen becses lenne, míg az orvosi tevékenység pl. operáció gyakran fizikumukat felülhaladó feladatok elé állítja őket. A nők orvosi működését a higiéne terére kellene szorítani: ezen a téren *pótolhatatlanok lennének*. — *Moravcsik Ernő Emil* egyetemi tanár (ideg- és elmegyógyász a családéletben látja a nőt legméltóbb helyén, de a társadalomnak kötelessége módot és alkalmat adni a nő tisztességes önálló megélhetésének biztosítására. A nő szellemi kvalitása nem alacsonyabb, mint a férfié, sőt elmebeli élesség és frissesség tekintetében gyakran felülmúlja a férfit, de a munkabirása ezidőszerint a nőnek kisebb, idővel nemzedékről-nemzedékre emelkedhetik. Az orvosi pálya azonban szerinte *nem alkalmasabb, mint a jogi*. — *Schaffer Károly* egyet. tanár, ideg- és elmegyógyász, fajfentartási és orvosi szempontból nem rajong általánosságban sem a gimnáziumi, sem az egyetemi képzésért, azonban az élet könyörtelen követelményeit tekintetbe véve a leány tehetsége és életkörülményei szerint megengedhetőnek tartja, hogy az 5-ik osztályban a nő a tudományos pályát válassza. Hogy jogi vagy orvosi tanulmányokat végez-e a nő — ha már az orvosi pálya nyitva áll előtte — egyre megy. A nő nemi fajlagosságának minden előnyével és hátrányával az egyik pályán úgy érvényesülhet, mint a másikon. — *Szivák Imre*, az ügyvédi kamara elnöke *ma* még kegyetlenségnek tartaná a gim-

náziumi és főiskolai nevelést a lányokra nézve általánossá tenni s ezzel a félig bevégzett exisztenciák számát növelni. A nemek között a tudományos pályákhoz szükséges ismeretek elsajátítására szükséges képességek és tulajdonságok tekintetében különbséget ugyan nem ismer el, de csak akkor tartaná célszerűnek a nők tudományos képzését általánossá tenni, ha közgazdasági életünk kétszer annyi művelt exisztenciának adhatna helyet. — *Joannovits György*, a Szabad-Lyceum elnöke szerint meg kell nyitni az összes tudományos pályákat a leányok előtt, s majd *a gyakorlat megmutatja*, hogy melyik pályán tudnak sikereket elérni. Olyan iskolát kíván, melynek végzése után tudományos pályákra is léphetnek. *Erődi Béla*, a gimnáziumi kiképzést ajánlja a leányoknak még akkor is, ha nem lépnek kenyérkereseti pályákra, mert ez a társadalom színvonalának szerencsés emelését jelentené. Ezért ott, hol leánygimnázium nincs, a koedukáció megengedését javalja. A leányok — tapasztalata szerint — *nem maradnak el a tanulmányaikban a fiúk mögött* s a latinban is dacára, hogy csak az V. oszt. kezdik tanulni, ugyanolyan eredményeket érnek el. Ez indokolttá tenné, hogy a fiúk is csak az V-ikben kezdjék a latint. A jogi fakultás megnyitását szerencsés gondolatnak tartja, mert ismeri a magyar nők előadási képességét és vitatkozási ügyességét. «Védeni és vádolni pedig senki sem tud jobban a nőnél.» *Berend Miklós*, gyermekorvos, helyesnek tartja, ha úgy nevelik a nőt, hogy kenyerét meg tudja keresni, de a középiskolára és egyetemre szorítani őket, veszedelmesnek tartja, mert a *diplomaéhség* a férfiaknál is szomorú következményekkel jár. Óva int a leányoknak serdülő korukban munkával való megterhelésétől, ajánlja ellenszerül a sportot, testgyakorlást. Azt, hogy a könnyebben megszerezhető ügyvédi diploma miért van elzárva a nők előtt, nem tudja, talán azért, hogy ha a nehezebb orvosi pályán megállják helyöket — nyugodtan megnyitnató előttük később a többi fakultás is. Dr. *Márkus Dezső*, a kuria kisegítő bírája, egész feminista programmot fejt ki, mert szerinte a nőt az állami, a társadalmi, a kulturális és a gazdasági téren a férfival teljesen egyenlő jogosultság illeti meg. Minden iskolát és minden pályát meg kell előttük nyitni, hogy akinek fizikai ereje és szellemi tehetsége van, boldogulhasson. «Tökeletes hitveseket, tökéletes anyákat, az emberiségre valóban hasznos nőket csakis úgy nevelhetünk, ha módot nyujtunk mindenkinek az érvényesülésre és ha minél több nőt ösztökélünk arra, hogy a szellemi és erkölcsi tökélesbülésnek arra az útjára lépjen, amelyet ő magára nézve legalkalmasabbnak vél.» — A véleménynyilvánításra felkért nők nagy egyértelműséggel adták meg feleleteiket, mind a családi életet tartják a nő igazi hivatásának. Gróf *Apponyi Albertné* néhány sora kifejezi valamennyiük felfogását. «Az asszony első kötelessége a tűzhelye, a családja. Azonban ha minden otthoni kötelességeit elvégezte s akad fölösleges ideje, bátran a közéletnek szánhatja azt. Ha komolyan akar dolgozni, legjobban teszi, ha olyan munkát választ magának, amelyért lelkesedik, mert azt fogja legjobban végezni, ott legtöbbet használni munkájával.» Gróf *Haller Györgyné* is azt tartja, hogy *ha már nem foglalják el a háztartás és család gondjai* munkában edzett erejét közcélokra ajánlhatja. *Hubayné Czebrián Róza* grófnő

szerint a nő igazi hivatása: *jót tenni.* — *Pejacsevics Jolán* Jolán szerint, aki *csak* háztartásába merül, nem modern asszony; nem hiszi, hogy bármely háztartásnak ártalmára volna, ha vezetőjének elég esze van arra, hogy a köztéren eredményes munkát végezzen másokért is. *Lánczy Leoné* szerint a nőnek legnehezebb feladata volt minden időkben *az ellentétes kötelességek teljesítése.* Gróf Szécsényi Viktorné azt hiszi, hogyha akadnak alkalmak, mikor *kénytelen* a nő a köztéren szerepelni: tegyen eleget kötelességének. Gróf *Csáky Albinné* a családéletet tekinti ugyan a nő egyedüli hivatásának, de a családjában el nem foglalt nő vegye ki részét a közhasznú munkából. A családos nő «szoktassa családtagjait az élet ideálisabb felfogására», tanítsa őket kitartó társadalmi munkára, így még a családi kötelesség által elfoglalt nő is végezhet közhasznú munkát. *Elek Pálné* nem «köztéri szereplést», de komoly kozhasznú munkát kíván a családjában el nem foglalt nőtől, és azt tartja, hogy minél nagyobb a nő műveltsége, minél nagyobb a tudása annál értékesebb lesz mind az otthoni, mind a társadalmi munkája. Hatása így lesz nagyobb gyermekeire, és társadalmi munkát így nem ötletszerűen, hanem kötelességérzetből végez. Gróf *Szécsényi Imréné* szerint a nő nevelje úgy fiait, hogy *azok által* méltóan szerepeljen a köztéren. — Báró *Liptay Béláné,* «a nő, családja gondozása után megmaradt idejét fordítsa a közügyek valamely ágának *komoly* művelésére. A közügyeknek s az összességnek a nők *komoly* munkájából igen nagy haszna lehet.» — Gróf *Nákó Sándorné* szerint annyi teendőt ad a háztartás és gyermeknevelés, hogy ezzel ugyancsak beérhetjük. — *Semseyné* gróf *Dessewffy Rolla* nem szeretné a nőket pusztán csak a háztartásra szorítani, szeretné, ha teljesítenék a nők a szó modern értelmében vett «társadalmi kötelességeiket.» — Gróf *Pejacsevics Tódorné* a nőnek mind a két irányban való munkásságát helyesli, de attól tart, hogy a kétszeres fáradságnak az egészség lesz az ára. — Gróf *Pejacsevics Katinka:* «első kötelessége minden asszonynak háza rendbentartása, s az asszony ügyessége határozza meg, hogy szánhat-e még időt a köztérnek is.» — Báró *Guttmann Vilmosné* nem tart azokkal, kik azt hiszik, hogy közéletben szereplő nőnek el kell hanyagolni családját, de nem ajánlja, hogy *minden* közhasznú akcióból részt véve, túlsokat vállaljon a nő magára. Válasszuk a társadalmi munka egy kis területét magunknak és végezzük azt derekasan. Ha nagyon szét nem forgácsoljuk erőnket, nem szenved sem a családi élet, sem a közhasznú munka. — Összegeztük e felszólalásokat, mely a *mai* férfiak és asszonyok többségének felfogása a nőkérdésben. A *dolgozó nők* nem jutottak ugyan itt szóhoz — talán nem is kérdezték őket — de bizonyos, hogy ők is, a magas állású úrhölgyekhez hasonlóan, elsőnek és legszentebbnek tartják a családot. Hogy tőlük az élet — épen a család érdekében — gyakran más munkát is kíván, ki ne látná be azonnal? Az ő véleményük azért talán sok tekintetben meggyőzőbb, mindenesetre nyomatékosabb lehetne. Örömest adunk tért a tapasztalat által igazolt ilyen irányú fejtegetéseknek.

*

A nő hivatása Xenophon felfogásában. Dr. Fináczy Ernőnek «Az ókori nevelésről» szóló gyönyörű könyvében, melyet folyóiratunk

legutóbbi számában ismertettünk, Xenophonnak a «háztartásról szóló könyvéből» közöl fölötte tanulságos mutatványt. Azt tanúsítja e töredék, hogy a nőnevelés hiányossága dacára egyes kiváló szellemek, mint Xenophon is, nagyon helyesen ítélték meg a női hivatást és a házastársi viszonyt. Xenophon Sokrates szájába adja az elbeszélést, ki magát és barátját Ischomachost idézi, kivel háztartásról beszélgetést folytatott. Ischomachos a beszélgetés folyamán viszont idézi a közte és felesége között lefolyt párbeszédeket. Sokrates elbeszélése szerint találkozván egyszer a Szabadító Zeusz templomában Ischomachossal, megkérdezte őt, miként ér rá itt tétlen üldögélni. Ischomachos elmondja, hogy idegennel óhajt találkozni, de különben is nem igen tartózkodik otthon, hiszen felesége maga is ellát mindent házában. Sokrates erre megkérdi barátját vajjon maga oktatta-e ki feleségét, vagy már kellően ismerte teendőit, mikor átvette apjától és anyjától. Sokrates így adja vissza — Finászy fordításában — ezt az érdekes párbeszédet: «De ugyan kedves Sokrates — mondá Ichomachos — mit is tudhatott volna akkor mikor elvettem? Hiszen amikor házamba jött nem is volt még 15 éves; azelőtt pedig szigorú felügyelet alatt élt, csakhogy mentől kevesebbet lásson, mentől kevesebbet halljon és mentől kevesebbet kérdezzen. Nem gondolod, hogy már az is elég volt, hogy idejöttekor tudta, miképen kell elbánni a gyapjúval, miképen kell belőle ruhát készíteni s miképen kell a fonással járó teendőket felosztani a szolgáló leányok között? Ami a mértékletességet illeti Sokrates, — tevé hozzá — mely úgy tetszik nekem mind a férfiak, mind az asszonyok nevelésének egyik legfontosabb része, rendkívül jól nevelve jött hozzám... Mikor már oly kezes volt mint a bárány és annyira megszelidült, hogy lehetett vele beszélgetni, ilyenforma kérdést intéztem hozzá: «Mondd meg nekem, feleségem, gondolkoztál-e valaha arról, hogy milyen szándékkal vettelek én el és milyen célból adtak hozzám szüleid?... Jelenleg ez a mi közös háztartásunk: én mindent, amim van, közös birtoknak nyilvánítok s te is mindent a közös célra tettél le, amit magaddal hoztál. S most már nem azt kell nézni, hogy mennyiség dolgában melyik hozott össze többet, hanem azt kell jól megjegyeznünk, hogy amelyik közülünk a jobb élettárs, annak a hozománya lesz többet érő.» Erre feleségem azt felelte nekem, óh Sokrates: «Vajjon miben lehetnék neked — mondá — segítségedre? Mit is tehetnék én? Hiszen minden a te kezedben van; anyám is azt mondta, hogy az én dolgom a józanság és szerénység.» «Bizony isten, feleség — mondám — apám is ugyanezt mondta nekem. De épen a józan embereknek, úgy a férfinak, mint a nőnek a feladata úgy cselekedni, hogy ami van, lehető legjobb állapotba jusson s hogy a vagyon — tisztességes és becsületes úton — lehetőleg gyarapodjék is.» «S mit gondolsz — mondá az asszony — mi az, amivel én a házadat gyarapíthatnám?» «Istenemre — mondám — nem épen kicsinylendő dolog, ha ugyan a méhrajt vezető anyakirályné hivatását csekély fontosságúnak nem tartjuk. Nézetem szerint az istenek nagyon okosan kapcsolták egy kötelékbe azt, amit férfi- és nőnemnek nevezünk, és pedig avégből, hogy egyik a másiknak a lehető legnagyobb hasznára lehessen. Először is gyermeknevelés okából egyesül egymással egy-egy pár, hogy

az élő lények fajai ki ne vesszenek; azután meg ami az embereket illeti, az ily egyesülésből az a haszon ered, hogy öreg korukban van, aki gondjukat viseli. Mert hiszen világos, hogy az emberek életmódja nem olyan, mint a vadállatoké; nem a szabad ég alatt tanyáznak, hanem házakra szorulnak. Már most azoknak az embereknek, akik akarnak valamit házukba hordani, szükségük van olyanokra is, kik a szabad ég alatt végbemenő munkát elvégzik. Az ugarolás, vetés, plántálás, legeltetés mind ilyen szabad ég alatt végbemenő munkák, melyek megadják azt, ami szükséges. Ha már most mindezt tető alá hozták, szükség van olyanra, aki megőrzi, úgyszintén olyanra, aki elvégzi a vele járó házimunkát. Hajlékra van szükség az újonnan született gyermek ápolásánál is; hajlékra akkor is, amikor a termésből eledelt készítenek; úgyszintén, mikor a gyapjút ruhának dolgozzák fel. S mivel mindkettőben, a házon belüli és a házon kívüli dolgokban munkára és gondoskodásra van szükség, úgy hiszem, helyesen alkotta meg az isten a nőnek a természetét a házon belül való munkákra és foglalkozásokra, a férfiét pedig a házon kívüli munkákra és foglalkozásokra. A férfi testét és lelkét olyanná tette, hogy jobban tűri a hideget és meleget, a gyaloglást és a hadviselést s ezért a külső dolgokat bízta reá; viszont, mivel a nőnek a teste természettől fogva kevésbbé képes az ilyenek elviselésére, az isten, úgy látszik nekem, a ház belsejét bízta reá. S miután azt is tudta az isten, hogy a nőbe oltotta és a nőre bízta az újonnan született gyermek ápolásának gondját, ezért az újszülött csecsemők iránt való nagyobb szeretetet is osztott ki a nőnek, mint a férfinak. S miután továbbá az isten a nőre bízta azt is, hogy őrizze meg, amit a házba hoztak, ezért (tudva, hogy a félénk lelkület épen javára van az őrizetnek), a félelem nagyobbik részét a nőnek s nem a férfinak osztotta ki; s mivel azt is jól tudta az isten, hogy a házon kívül munkálkodónak kell a védelmet elvállalnia támadások ellen, ezért a férfinak osztotta ki a bátorságnak nagyobbik részét. Minthogy pedig mindkét félnek tiszte adni és venni, mindkettőjök közt egyenlő mértékben osztotta meg az emlékezetet és a figyelmet; olyannyira, hogy nem lehetne megkülönböztetni, melyik fél kapott belőle többet, a férfi vagy a nő? Ugyancsak egyenlően adta meg mindkettőjöknek a szükségesekben való mértékletességet s megengedte, hogy aki ezen erényben előljár, akár férfi akár nő, az kapja meg a belőle eredő jónak a nagyobbik részét is. S mivelhogy mindkét félnek a természete minden dologra nézve egyenlően jól nincsen megalkotva, azért egymásra jobban is szorulnak s az a házaspár használ egymásnak legtöbbet, amelyiknek egyik része kipótolni képes azt, ami a másikban hiányzik. Mindezt tudva, arra kell törekednünk, feleségem, hogy amit az isten mindegyikünkre bízott, azt mint kötelességünket lehető legjobban elvégezzük. A törvény is mellettünk szól, amikor a férfit és nőt egybekapcsolta. S valamint az isten őket gyermekeik közös szülőivé tette, úgy a törvény a ház közös részeseinek nyilvánította. S ugyancsak a törvény mondja helyesnek mindazt, amire az isten mindkét félt alkalmasabbá tette. A nőnek szebb otthon maradni, mint künn időzni: a férfinak nem illik a házban maradni, hanem neki kell a külső dolgokat ellátnia. Ha pedig valaki az isten rendelése ellen cselekszik, bizonyára nem

kerüli el a rendbontásával az istenek figyelmét, sőt bűnhődnie kell, mert a maga dolgait elhanyagolja, vagy azt végzi, ami a nő dolga. Úgy látszik nekem, hogy a méhek királynéja is az istentől rendelt ilynemű teendőket végez.» «S vajjon minők a méhkirálynő teendői — mondá ő — s mennyiben hasonlítanak azokhoz, amelyeket nekem kell végeznem?» «Ő az — mondám én — aki a kasban maradva, nem engedi, hogy a méhek restek legyenek; aki azokat a méheket, melyeknek künn van dolguk, munkára kiküldi; ő az, aki mindazt, amit a méhek egyenként behordanak, tudja, átveszi és megőrzi mindaddig, amíg használatba kell venni. S amikor azután a használat ideje megjön, mindegyiknek kiosztja a magáét. Odabenn ő szokott ügyelni a sejtek összerakására, hogy szépen és gyorsan építsék meg őket. Ő gondoskodik róla, hogy a megszületett magzat felneveltessék; és ha fel vannak nevelve és tudnak már dolgozni a fiatalok, kitelepíti őket az utódok közül választott vezérükkel egyetemben.« «Tehát nekem is ezeket kell majd tennem?» mondá a nő. «Csakugyan neked is kell majd — mondám én — otthon maradnod és a háznépből azokat, kiknek kifelé van dolguk, kiküldened; azokra pedig, akiknek a házban kell munkát végezniök, magadnak ügyelned. Amit behordanak, át kell venned s amit belőle fel kell használni, ki kell osztanod; aminek pedig fölöslegül kell maradnia, azt előrelátással el kell tenned, hogy az egész évre való tartalék egy hó alatt el ne fogyjon. És ha gyapjút hoznak a házba, neked kell gondoskodnod, hogy ruhát kapjanak belőle azok, kiknek szükségök van rá. És ha gabonaneműt hoznak, a te gondod ügyelni, hogy ehetővé tétessék. Mindazonáltal a téged megillető teendők közt lesz egy tettem hozzá mely talán kevésbbé kellemesnek fog feltünni; az, hogy ha cselédeid közül valamelyik megbetegszik, neked kell gondoskodnod, hogy ápolásban részesüljön.» «Sőt, bizony isten mondá feleségem nagyon szivesen teszem, feltéve, hogy azok, kiket ápoltam, hálásak lesznek érte és jobban fognak hozzám ragaszkodni, mint annak előtte.» «Én pedig mondá Ischomachos csodálkozva hallottam válaszát s azt mondottam: «Ugyebár édes feleségem, a méhek is a kasban levő királynőnek hasonló gondoskodása folytán annyira ragaszkodnak hozzá, hogy amikor a királyné távozik, a méhek közül egyetlenegy sem akar visszamaradni, hanem valamennyien követik őt?» S az asszony azt felelte nekem erre: «Valóban csodálnám, ha az anyakirályné szerepe nem téged illetne inkább, mint engem. Mert hiszen az én őrködésem és elosztó szerepem a házban, úgy gondolom, tisztára nevetséges volna, ha te nem gondoskodnál arról, hogy kívülről hozzanak is valamit a házba.» «De viszont mondám én ép oly nevetségesnek tünnék fel az én bevitelem, ha nem volna, aki a behordott javakat megőrizné. Vagy nem tudod talán, hogy azok, kik a közmondás szerint lyukas hordóba töltik a vizet, mily szánalomra méltók, mert hiszen nyilván egészen hiába fáradoznak?» «Bizony isten mondá az asszony csakugyan szerencsétlenek, ha ilyent tesznek.» «Lesznek azonban neked — mondám én — más különleges teendőid, melyekben kedvedet fogod lelni; így mikor fonásban járatlan cselédet fogadsz és őt a munkában kioktatod, úgy hogy ezután még egyszer annyit fog érni; vagy amikor a gazdaságban és kiszolgálásban járat-

lan cselédet értelmes, megbízható, ügyes és ennélfogva nagyon értékes cseléddé neveled ki, vagy amikor a józan és házadnak sok hasznot hajtó cselédeidet módodban van minden jóval ellátni, ellenben megbüntetni azt, aki haszontalannak látszik; de a legkedvesebb dolog az lesz, ha nálamnál is jobbnak látszol, ha engem is szolgáddá teszel, ha nem kell attól tartanod, hogy korod haladtával kevesebb tiszteletnek örvendesz a házban, hanem a biztos lehetsz afelől, hogy amennyivel jobb élettársam vagy nekem és mennyivel jobb házőrzője vagy gyermekeidnek, annyival tiszteltebb léssz a házban életkorod öregbedésével is.»

Következik Ischomachos elbeszélésének az a része, mely a ház rendbentartására vonatkozik. Ischomachos egyszer keresett valamit s nem találta meg. Alkalmat vett magának arra, hogy feleségét a házirend fontosságáról kioktassa s útmutatásokat adjon neki, miképen kell minden tárgyat a maga helyén hagyni.

«És mi volt az eredmény, Ischomachos?» — mondám én. «Vajjon feleséged csakugyan hallgatni látszott arra, amire te oly buzgón oktattad?» «Hogyne?! Meg is igérte, hogy gondja lesz rá, sőt látni lehetett rajta, mennyire megörült, hogy tanácstalan helyzetéből megtalálta a kivezető utat; fel is kért mindjárt, hogy csak gyorsan rendezzek el mindent, úgy ahogy mondottam.» «És hát hogyan rendezted be neki a házat, Ischomachos?» «Mit tehettem volna egyebet, mint hogy legelőször is a háznak terjedelmét mutattam meg neki? Cifraság és dísz úgy sincsen rajta, Sokrates! A helyiségek abból a célból épültek, hogy lehető legalkalmasabb módon fogadják be azokat a tárgyakat, melyek majdan ide fognak kerülni; szinte maguktól kínálkozzanak minden egyes tárgy alkalmas elhelyezésére. A belső szoba — mely biztos helyen fekszik — a legbecsesebb szőnyegek és eszközök befogadására való; a ház száraz helyiségei a gabnaféléknek valók; a hűvös helyiségekben bort kell tartani; a világos helyiségek azoknak a munkáknak és eszközöknek céljaira szolgálnak, amelyeknek világosság kell. Megmutattam neki továbbá az emberek tartózkodására szolgáló, díszesebb termeket, melyek nyáron hűvösek, télen melegek. S megmutattam neki, hogy az egész ház dél felé fekszik, úgy hogy télen a nap melege éri, nyáron pedig jó árnyékot kap... S miután mindezeken végig mentünk, csoportonként külön választottuk minden ingóságot. Azon kezdtük, hogy egybegyüjtöttünk mindent, ami áldozati célokra szolgál. Azután külön raktuk az ünnepekre való női díszruhákat, úgyszólnte az ünnepi és a hadi célokra szolgáló férfiruhát; külön helyeztük az ágyneműt a női lakosztályba és külön a férfilakosztályba, külön a női és külön a férficipőket. Külön raktuk a fegyvereket is, külön a fonásra, külön a gabonaőrlésre, külön a főzésre szolgáló eszközöket; külön tettük a fürdőkészülékeket, külön a kenyérsütésre való tárgyakat, külön az asztalneműt. Mindezeket elkülönítettük aszerint, amint állandó használatban vannak, vagy vendégség céljaira valók. Külön raktuk továbbá mindazt, amit egy hó leforgása alatt használunk fel, s megint külön tettük, aminek egy egész évig kell eltartania; így aztán kevésbbé kerüli ki figyelmünket, mikor van fogyatékán az élelmiszer. És miután csoportonként külön választottuk egész ingó-

ságunkat, minden egyes dolgot a megfelelő helyére vittünk. Mikor ez megvolt, mindazokat a tárgyakat, melyeket a cselédség nap-nap után használ, tehát az őrléshez, főzéshez és fonáshoz való eszközöket és más efféléket megmutattuk azoknak, kik használatba veszik; megmondtuk, hová kell tenniök s azután átadtuk azzal, hogy tartsák jó karban; amiket pedig ünnepnapokra, vendégségre vagy csak nagyobb időközökben használunk, a gazdasszonynak adtuk át, s miután megmutattuk a tárgyak helyét s mindent elszámláltunk és jegyzékbe vettünk, megmondtuk neki, hogy egyenként adja ki a tárgyakat annak, akinek szüksége van rájok s tartsa észbe, kinek mit adott s ha a tárgyat visszakapja, tegye ismét oda, ahonnan vette. Gazdasszonynak kellő megfontolás után azt fogadtuk fel, akit legmértékletesebbnek tartottunk s akinek ezenfelül a legjobb emlékező tehetsége van s aki vigyáz, hogy hazugságával neheztelésünket magára ne vonja és arra is néz, hogy kedvünkbe járva becsülésünket kiérdemelje. Megtanítottuk, hogy rokonszenves érzelmekkel fogadja örömünket, melynek őt is részesévé tettük s amikor valami baj ért, őt is bevontuk; ráneveltük arra, hogy vágyva vágyjék házunk javát a maga részről is gyarapítani, amennyiben őt mindenbe beavattuk és jómódunkból neki is juttattunk valamit. Felköltöttük benne az igazságérzetet, amennyiben nagyobb tiszteletet tanusítottunk a becsületes emberek, mint a becstelen emberek iránt s bebizonyítottuk neki, hogy a becsületesek gazdagabb és nemesebb életet élnek a becsteleneknél. Erre a polcra helyeztük őt. De mindezeken felül megmondtam feleségemnek, hogy hiába minden, ha ő maga nem ügyel fel, hogy meg is maradjon mindennek a megállapított rendje. Figyelmeztettem arra, hogy a jól rendezett államokban sem érik be a polgárok az írásba foglalt szép törvényekkel, hanem törvényőröket is választanak, akik felügyelnek s azt, aki a törvény szerint cselekszik, megdicsérik, a törvény ellen cselekvő embert pedig megbüntetik. Mondtam feleségemnek, hogy magát is tekintse a házban a törvény őrének; vizsgálja meg, amikor jónak látja, a berendezés álladékát, mint ahogy az őrparancsnok megvizsgálja az őrszemeket; bírálja meg, vajjon minden rendben van-e, mint ahogy a tanács a lovakat és a lovagokat megbírálja; s hatásköréhez képest, mint valami királyné, dicsérje és becsülje meg az érdemes embert s korholja és büntesse meg azt, aki erre rászolgál. Továbbá megmagyaráztam neki, hogy nincsen joga neheztelni, ha a vagyonkezelésben nagyobb terhet rovok ő reá, mint a cselédekre, mert hiszen a cselédeknek épen csak annyi közük van urok vagyonához, hogy szabad gondozniok és őrizniök, de élvezni belőle csak annak szabad, akinek megengedi a gazdája; míg a gazda tetszésze szerint felhasználhatja akár az egészet. Kimutattam, hogy akinek legtöbb haszna van a vagyon épségben maradásából és legtöbb kára a vagyon pusztulásából, annak a kötelességéhez tartozik egyszersmind a felügyelet legnagyobb részét magára vállalni.» «S mikor a feleséged, Ischomachos — mondám én — mindezeket hallotta, miképen fogadta szavad?» «Miképen? Azt mondta nekem, Sokrates, hogy én őt nagyon rosszul ismerem, ha azt hiszem, hogy terhet raktam rá akkor, amikor vagyonunk gondozására megtanítottam ...»

Ford: *Finály Ernő.*

*

Az ungmegyei lányok Rákóczi sírjánál. Az «Ungvári Lányok Erzsébet Köre» január 2-án, *Tabódy Ida* elnök vezetése mellett Kassára zarándokolt, hogy kegyeletét és hódolatát fejezze ki a bujdosók szentelt hamvai előtt. A kör tagjait a pályaudvaron a város részéről Ékes Lajos dr. tanácsos, Korláth Ferenc bizottsági tag és a káptalan részéről Csáky Adorján gróf fogadták. Rákóczi Ferenc koporsójára a kör nevében Tabódy Ida hazaszeretettől lelkes beszéd kíséretében helyezett koszorút; mig Bercsényi Miklós Ungmegye hajdani örökfőispánjának sírját Szováth Margit koszorúzta meg. Megható volt midőn a fiatal leányok egyenként Zrinyi Ilona koporsójához járultak és szép jelmondatok kíséretében egy-egy rózsát tettek a fejedelemasszony koporsójára. Majd Usz Irén szavalta el Ábrányi szép költeményét miután a küldöttség buzgón imádkozott, hogy a Mindenható édes pihenést adjon a haza földjén s sokáig hontalanoknak. Az egyesület Thaly Kálmánnak üdvözlő táviratot küldött.

*

A nők térfoglalása a budapesti egyetemen. Az 1905—906. iskolai év II. felében a budapesti egyetemen 176-ra emelkedett a nőhallgatók száma. A rendes hallgatók száma ezek között 133, a rendkívülieké 43 volt. Szakok szerint a következőképen oszlottak meg: orvosnövendék: 41, tanárjelölt 129, gyógyszerész 6. Vallásra nézve legtöbb volt a zsidó: 81; utánok a római kath. következtek 68 számmal, míg ág. ev. 13, ev. ref. 9; gör. keleti 4 és gör. kath. 1 volt. A férfi hallgatók számához arányítva az orvostanhallgatók közt 4% volt nő, a filozófiai szakon közel 9½% míg a gyógyszerészetin 5% volt a hallgatók száma.

*

Gróf Apponyi Albertné melegedő szobái. A melegedő szobák, melyek ügyének gróf Apponyi Albertné egész lelkével szenteli magát, a hideg téli napokban rendkívül áldásos működést fejtenek ki. Apponyi grófné oldalán báró Dániel Ernőné és báró Orosdy Fülöpné állanak s különösen báró Dániel Ernőné fáradhatatlanúl tevékenykedik a melegedő szobában, melyet Ilka-úti nyaralójában bocsátott rendelkezésre. Sok szegény ember látogatja napról-napra a három eddig megnyílt melegedő szobát, ahol több száz adag leves és kenyér kerül naponként kiosztásra. A szétosztásnál személyesen részt vesznek: Gróf Apponyi Albertné, báró Dániel Ernőné, Báró Orosdy Fülöpné, Balás Béláné, Bernát Gézáné, Schumy Rezsőné, Karlovszky Bertalanné, Lordné, Hertzka Elza, Szebeny Antalné, Gilly Gabriella, Klaszod Gyuláné. Eddig a következő adományok folytak be: Egy jótékonycélú előadás jövedelme 600 kor., báró Piret-Bihainé és báró Orczy Jozefin 50 kor., herceg Esterházy Miklósné 100 kor., Elek Pálné 225 kor., Piret Béla báró 50 kor., gróf Batthyány Lajosné 10 kor., özv. Ordódy Pálné 20 kor., Lordné 100 kor., az I. kerületi előljáróság 200 kor., Szterényi államtitkár 30 kor., gróf Apponyi Sándorné 25 kor., báró Groedel Árminné 40 kor., báró Groedel Bernátné 20 kor., Littke Ernő 10 kor., Karlovszky Bertalanné 5 kor., Telcs Ede 4 kor., Lunardi 4 kor., Pucher Istvánné 20 kor., Tőry

Emilné 10 kor., Pfeiffer Mátyás 20 kor., Roszner Aladárné 10 kor., Reicher dr. 5 kor., Hirsch Jakabné 10 kor., Egyediné 20 kor., Roheim Leontin 10 kor., Bun Gyula 10 kor. Adományokat gróf Apponyi Albertné (Úri-utca 52. sz.) és báró Dániel Ernőné (Múzeum-körút 5. sz.) fogadnak el.

*

Anyák iskolája. Az Országos Közegészségi Egyesület hölgyosztálya januárban megnyitja az *anyák iskoláját*, amelyen a magyar nők részére, hogy anyai hivatásuknak minél tökéletesebben megfelelhessenek, hogy egészséges, életrevaló, erős gyermekeket nevelhessenek, oktató előadásokat tartanak az egészségtan minden fejezetéből. Az előadások pénteki napokon, mindig délután 6 órakor lesznek a váci-utcai városháza közgyűlési termében; az előadások sorrendje a következő: 1907 január 18-án id Elischer Gyula dr. egyetemi tanár, közkórházi főorvos: Az anyaság higiénéje; január 25-én Jakabné Rácz Hanna dr.: A gyermek gondozása; február 1-én Berend Miklós dr., egyetemi magántanár, közkórházi rendelő orvos: A szoptatásról; február 8-án ugyanő: A mesterséges táplálás és a csecsemőkori bélbajok; február 15-én Hainiss Géza dr. egyetemi magántanár, közkórházi rendelő orvos: A beteg gyermek; február 22-én Gerlóczy Zsigmond dr. egyetemi magántanár, közkórházi főorvos: A gyermek védelme a fertőző betegségek ellen. Az előadások látogatásához belépőjegy nem kell, de a hölgyosztály rendezősége, hogy a tanulni vágyó hölgyközönség magát feszélyezve ne érezze, csakis hölgyeket enged be az előadáshoz.

*

Züllött gyermekek otthona. Az Országos Gyermekvédő Liga új és jelentős alkotással tetézi be eddigi munkásságát. A közeli hetekben megnyitja a züllött gyermekek rákoskeresztúri otthonát s tavaszra új szegedi otthona is megnyílik. A züllött gyermekek otthonának megnyitása jelentőséges esemény a gyermekvédelem történetében. Rákoskeresztúron épült fel a kis lak, mely mindenben meg fog felelni a modern higiénia és pedagógia követelésének. Sajnálatos hézagot pótol ez az otthon. A javító-intézetekben ugyanis csupán bírói itélet alapján lehetett elhelyezni a züllés útjára tévedt gyermeket, tehát előbb bűntényt kellett elkövetnie, hogy az intézetbe juthasson. A javító-intézetbe küldött züllött gyermekek nagyrészét helyszűke miatt amugy is fegyházakban kellett elhelyezni. Ezt a szomorú állapotot szünteti meg a Gyermekvédő Liga legújabb alkotása. A liga irodája Budapesten, Bulyovszky-utca 23. sz. a. van.

*

Az Orsz. Pedagógiai könyvtár és vele kapcsolatos pedagógiai olvasó és állandó tanszerkiállítás (VIII., Szentkirályi-u., 47. Ferenc-József Tanítók Háza) nyitva van állandóan és díjtalanul az ünnepnapok kivételével: *hétfőn* délután 3—6 ig, *szerdán* d. u. 3—6-ig, *csütörtökön* d. e. 9—12-ig és d. u. 3—6-ig, *szombaton* d. u. 3—6-ig és *vasárnap* d. e. 9—12-ig. Az olvasóban 98 hazai és külföldi tanügyi lap áll az érdeklődőknek rendelkezésére.

*

Gyógypedagógiai pszikológiai m. kir. laboratórium. A hivatalos lap közlése szerint ez a címe mostantól kezdve annak az elmebuvárlati intézetnek, mely főleg az abnormis és a normális gyermek elméletének kutatásával már idáig is kivívta a tudományos körök becsülését s a külföldi orvosi és pedagógus szakemberek elismerését. A laboratórium vezetésével a vallás- és közoktatásügyi miniszter *Ranschburg Pál* dr. idegorvost véglegesen megbízta. A laboratórium jelenleg a siketnémák állami iskolájának Mosonyi utcai épületében, a *Sarbó Artur* egyetemi magántanár által átengedett helyiségben működik, hol szerény berendezése mellett is egyre több külföldi tudós keresi föl tanulmányozás céljából. Az állami kisegítő iskola most készülő új épületében azonban tágasabb s méltóbb otthona készül a laboratóriumnak is, melyet az ezidei würcburgi kongresszuson *Weygandt* egyetemi tanár követendő mintaképül jelölt meg. Gyógypedagógiai intézményeink, melyek azóta, hogy a kultuszminiszteriumban *Náray-Szabó Sándor* vezetésével számukra külön szakosztályt szerveztek, nemcsak számban, de tudományos nivójukban is tekintélyesen gyarapodtak s a gyógypedagógiai-pszikológiai m. kir. laboratóriumnak szervezésével újabb, értékes intézménynyel bővültek.

*

Olvasóinkhoz. Midőn a mai füzettel folyóiratunk 28-ik évfolyamát megkezdjük újult reménnyel és újult erővel tekintünk a reánk váró feladatok elé. Ma már egész társadalmunk megértette és vallja a *nemzeti* érzés erősítésének nemzetmentő fontosságát. Azért míg egyrészt büszkévé és boldoggá tesz az a tudat, hogy 27 éven keresztül híven szolgáltuk a nemzeti eszmét, melynek folyóiratunkat alapítása első percétől kezdve szenteltük: új erőt adó reménykedéssel gondolunk arra, hogy a mai kedvezőbb viszonyok között fokozottabb mértékben számíthatunk feladataink megoldásánál a társadalom együttműködésére és támogatására. Midőn erre a támogatásra munkatársainkat, olvasóinkat s a művelt magyar társadalomnak a nőnevelés és nőkérdés iránt érdeklődő minden tagját hazafias tisztelettel kérjük: nem adunk új programmot. Jövőben is tehetségünk szerint *törekszünk hozzájárulni nőnevelésünk nemzeti szellemben való fejlesztéséhez*, összekötő kapcsul kívánunk szolgálni a nőnevelés munkásai között és tájékoztatni óhajtjuk olvasóinkat, úgy mint eddig a nőnevelésnek és nőkérdésnek legfontosabb hazai és külföldi eseményei és eszméi felől. Kérjük a magyar tanítónőket és mindazokat, kik törekvéseinket helyeslik, kik munkásságunk eredményeit elismerik, terjesszék ismerőseik körében folyóiratunkat, melyet — tekintettel igen-igen csekélyre szabott előfizetési dijára — csak tömeges pártolás mellett tarthatunk fenn nagyobb anyagi áldozatok nélkül. *A szerk.*

IRODALOM.

BUDAPESTI SÉTÁK. Irta *Tóth Rezső*. Mühlbeck Károly rajzaival. 288 lap. Bpest. Az Athenæum irod. r.-t. kiadása. 1907. Ára szép vászonkötésben 5 korona.

Akik a mi gyermek- és ifjúsági irodalmunkat figyelemmel kisérik ismételten rájönnek annak egy jelentékeny hiányára A *leíró* művek csaknem teljesen hiányzanak belőle. Mese, elbeszélés — ha nem mind kifogástalan is — van bőven, a történeti alakok (Mikes, Rákóczi, Kossuth) és történeti események is meg-megihletik íróinkat, s már eddig is értékes történeti művekkel ajándékozták meg a magyar fiatalságot. Olyan könyvük azonban alig van a magyar gyermekeknek, melyből a haza földjét és népét ismerhetnék és szerethetnék meg. Ebben nem igen siettünk utánozni a külföldet, pedig — különösen a francia irodalomban — elég sok jó mintát találhattunk volna. Már azt is érdeméül tudhatjuk be Tóth Rezsőnek, hogy ifjúsági irodalmunk ezen hiányának pótlására gondolt, az az ügyes forma pedig, amelyet *Budapest* ismertetésére választott, egyenesen elismerésre méltó. Három gyermek naplója ez az elevenen, sok tudással és írói művészettel megírt könyv. Három fiatal gyerek a vidékről fölkerül Budapestre. Otthon tanultak Patakon, most meg fővárosi diákok, budapesti gimnázisták lettek. Jani az ötödikbe jár, Ferkó a harmadikba, a legifjabb, Pisti még csak az elsőbe. Jó rokonoknál laknak, akik szeretettel viselik gondjukat. Edes apjuk nagy, vastag naplót vett nekik. Abba aztán hétről-hétre, egyszer az egyik, másszor a másik, beleírják mindazt, ami velök a nagyvárosban megtörténik. Följegyzik tanulóéletük apró eseményeit, a rokoni házban történteket. De főképpen arról adnak számot naplójukban, hogy Budapesten tett sétáikon, többnyire egy tanár-rokonuk kalauzolása mellett, mit láttak, hallottak, tapasztaltak. Budapest minden nevezetességének és látnivalójának — akár a természet, akár az ember alkotta — maguk a fiúk adják leírását. A leírásokat ilyenformán a gyermekek érzelem- és gondolatvilágának fényessége ragyogja be s ez közvetlen és vonzó hatással van az olvasóra. A szépművészeti múzeum leírása kitünő. Egyes helyeken, pl. a *mentő-egyesület*nek, az *ingyen tej* intézményének vagy a kis *Elemérke* halálának leírásánál, egyenesen *Amicis* melegségének magaslatára emelkedik, s őszinte könnyeket fakaszt. Gazdag oktató tartalma dacára sehol sem pedáns vagy unalmas. A «Budapesti Séták»-nál kedvesebb ajándékot nem adhatunk a serdülő ifjúságnak. A vidéki gyermek kellemes gyermektörténetek kapcsán megtanulja belőle, milyen Budapest és környéke, mik a főváros szépségei és érdekességei. A fővárosi gyermeket is felvilágosítja sok oly dolog jelentőségéről, mely nagyrészt ismeretlen előtte és figyelmét ráirányítja a városnak nem egy sajátosságára, sociális intézményére,

művészi emlékére, mely mellett hunyt szemmel megy el naponként. Tóth Rezső mellé Mühlbeck Károly, a jeles illusztrátor, szegődött segítőül jellegzetes, bájos rajzocskáival, melyek az ifjúság érdeklődését élénkítve, ügyesen illeszkednek a szöveg közé. Az ízléses kiállításban megjelent, gondolatot és érzést fejlesztő pompás könyv még a felnőtteknek is kellemes olvasmány, az ifjúságnak valóságos szellemi kincses bánya. *S. J.*

*

«A nő és a társadalom» című, minden hó 1-én megjelenő új folyóirat 1 ső száma jelent meg, amely az eddigi úgynevezett «női» irodalomtól teljesen elütő akar lenni. Családi lap lesz a szerkesztő igérete szerint a szó legnemesebb értelmében: felvilágosítást, szellemi és gyakorlati tájékoztatást nyujt, amelyet a kulturális értelemben vett művelt család minden tagja élvezettel és haszonnal fogadhat. *A nő emberi, anyai és polgári jogainak meg kötelességeinek fejtegetése* a lap első feladata. Munkatársai legkiválóbb hazai és külföldi írók. A «Feminista egyesület» hivatalos lapja. Szerkesztője Schwimmer Rózsi. A lap előfizetési ára 1 évre 6 kor., $^1/_2$ évre 3 korona.

*

Népszerű Egészségtan. *Barabás József dr.* középiskolai egészségtanár és iskolaorvos az egészségtannak népszerű, világos áttekinthető feldolgozása; teljesen gyakorlati szempontokat tartva szem előtt, röviden, szabatosan és érthetően felvilágosítást nyujt arról, hogyan kell élnünk, laknunk, ruházkodnunk és dolgoznunk, továbbá mi a teendőnk orvos hiányában, ha fertőző bajokkal vagy balesetekkel kerülünk szembe. Egyszóval tájékoztat röviden mindenről, amit tudnunk kell, hogy egészségünket tőlünk telhetően óvhassuk és ápolhassuk. Az egyes fejezetek végén rövid összefoglalását adja a szerző a főbb szabályoknak, úgy hogy munkája rendkívül alkalmas iskolai célokra is. A hasznos kis könyv a *Stampfel*-féle *Tudományos Zsebkönyvtárban* jelent meg. A gyűjtemény száma 182—183. Ára 1 kor. 20 fillér. Megszerezhető minden hazai könyvárus útján.

*

Gyakorlati Pedagogia. Ilyen címen módszeres havi folyóirat jelenik meg *Madzsar Gusztáv* állami főgimnáziumi igazgató szerkesztésében, mely a folyó iskolai évvel III. évfolyamába lépett. Az új évfolyam I. számában *Rent István* a klasszikus nyelvek tanításának kinövéseivel foglalkozik; *Krebsz Ernő* Goethe «Das Heidenröslein» című költeményét dolgozta fel beszédgyakorlatokban; *Kovács Dániel* Gerundium, *Agnótos* a görög pótló tanításáról értekezik; *Altmann I.* az Elischer-Fröhlich-féle Homeros-szótárra tesz megjegyzéseket; *Horger Antal* Theisz német nyalvtanát, ifj. *Kelemen Béla* helyesírási szótárát ismerteti, míg *Botár Imre* Riedl Rhetorikájának egy hibáját igazítja helyre. A Gyakorlati Pedagogia egyetlen módszeres magyar folyóiratunk, ajánljuk a szakemberek s közoktatási intézetek figyelmébe. — A folyóirat Várnay I. kiadása (Szeged, kárász-utca 9.) — Előfizetési ára 10 korona.

A «Nemzeti Nőnevelés» előfizetői.

Az 1907. évre előfizettek 1907 jan. 16-ig:

(A *-gal jelöltek I. félévre fizettek elő; a **-gal jelöltek II. félévre fizettek elő.)

Ág. h. ev. leánynevelőintézet, Aszód; Benczúr Gyuláné, Budapest; Brengl Matild, Somogyvár; Áll. el. leányiskola, Békéscsaba; Róm. kath. polg. iskola, Budapest; Botta Anna, Fogaras; Ev. el. és polg. iskola, Budapest; Vakok orsz. intézete, Budapest; *Benke Ilona, Budapest; II. ker. áll. tanitónőképző, Budapest; III. ker. Ürömutcai közs. elemi iskola, Budapest; I. ker. Zugligeti-úti közs. el. iskola; II. ker. Lövőház-utczai közs. el. iskola; III. ker. Lajos-utcai közs. el. iskola; II. ker. Medve-utcai közs, el. iskola; VII. ker. Wesselényi-utczai közs. el. iskola; III. ker. Timár-utczai közs. el. iskola; VI. ker. Szív-utczai közs. el. iskola; VI. ker. Lőportárdülői közs. el. iskola I. ker. közs. felsőbb leányiskola; Carvin Piroska, Fiume; Tantestület, Csanádpalota; Csik Mária, Szeged; *Csiki Anna Budapest; Diósgyőri m. kir. áll. iskola; Dömök Erzsébet, Nagyenyed; Áll. elemi iskola, Dombóvár; Áll. leányiskola, Déva; Polg. leányiskola, Dicsőszentmárton; Délmagyarországi tanitóegylet, Fehértemplom; Róm. kath. polg. leányiskola, Érsekujvár; Ecker Auguszta, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Eger; Kálmán-utcai elemi iskola, Erzsébetfalva; Fizély Julia, Ujvidék; Áll. polg. leányiskola, Fogaras; Fodor Riza, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Fiume; *Fröhlich Ilona, Budapest; *Forgó Valéria, Budapest; *Falta Margit, Budapest; Gyuris Gizella, Cinkota; Áll. polg. leányiskola, Győr; Hirschfeld Sámuelné, Pécs; Áll. polg. leányiskola, Hosszúfalu; Huimann Mária, Csanádapácza; Heszke Irma, Cinkota; özv. Herich Károlyné, Budapest; *Hannig Gizella, Budapest; Áll. felsőbb leányiskola, Kolozsvár; Áll. polg. iskola, Kismarton; Női gazdasági iskola, Kassa; Krompecher Irén, Besztercze; Áll. polg. leányiskola, Keszthely; Községi elemi iskola, Keszthely; Kertscher Sándor, Késmárk; Konta Gizella, Hajdúböszörmény; Áll. felsőbb leányiskola, Kassa; Király Emma, Kismarton; Kolbenheyer Blanka, Budapest; Komáry Erzsébet, Budapest; Polg. leányiskola, Losoncz; Irgalmas nővérek intézete, Léva; Áll. felsőbb leányiskola, Lőcse; Magy. tisztviselők orsz. egyesülete, Budapest; Áll. elemi iskola, Magyaróvár; Margócsy Emma, Szarvas; Ev. ref. felsőbb leányiskola, Miskolcz; Áll. felsőbb leányiskola, Máramarossziget; *Mitták Erzsébet, Hrussó; Irgalmas nővérek polg. leányiskolája, Nagyvárad; Áll. elemi iskola, Nagytapolcsány; Áll. segélyezett közs. polgári leányiskola, Nagyszombat; Közs. polg. leányiskola, Nagyvárad; Ev. ref. tanitónőképezde, Nagyvárad; Róm. kath. felsőbb leányiskola, Nyitra; Áll. polg. leányiskola, Pozsony; Pécs és Vidéke tanitónők egyesülete; Ev. ref. leánynevelő-intézet, Pápa; Pfendesack Irén, Szeged; Pilder Mária, Budapest; Reiszer János, Szatmár; özv. Rosenthal Franciska, Pápa; Kir. javitó-intézet, Rákospalota; Réty Sarolta, Budapest; Rakssányi Etelka, Budapest; Relkovic Mita, Budapest; III. ker. közs. elemi iskola, Szombathely; Áll. polg. leányiskola, Segesvár; I. ker. közs. elemi